БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕТТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЙ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1958 ИЮНЬ 14 СУББОТА № 117 (4087)

Өртээ 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

БИСТИҢ ОБЛАСТА: **С. Комбуй-оол.** — Август 1-де доозар дээш (1 арын).

М. Севен. — Партияның кежигүн дадывырының хавырылдазын экижидер (2 арын).

А. Агбан. — Техниканы колхозтаржа шилчиткен соонда (2 арын).

Күкурузаның бедик дүжүү дээш (2 арын).

Совет музыканың оруу — улусчу чоруктуң болгаш реализмниң оруу (2—3 арыннар).

М. Чүльдүм. — Профэвиелдиң культура-массалыг ажылын экижидер (3 арын).

Школалар септелгезин шынарлыг доозар болгаш чайгы практикаларны организастыг эрттирер (3 арын).

С. Телгер-оол. — Баравонова болгаш ооң өмээржикчилери (3 арын).

Францияның Коммунистиг партиязының ТК-зының пленумунуң резолюциязы (4 арын).

«Ооҗум океан ортулуктарының болгаш Азия чурттарының улустарының айыыл чок чоруу дээш ханы дүвүрээзин» (4 арын).

Чехословакияның Коммунистиг партиязычың Төп Комитединиң пленуму (4 арын).

Францияның республика Чөвүлелинге соңгулдаларның түңнели (4 арын).

„Улуг найырал“, „Богдан Хмельницкий“ болгаш „Чүректиң ханызындан“ деп операларны үнелээрде болдунган алдагдалдарны эдер дугайында

СЭКП ТК-ның 1958 чылдың май 28-те доктаалы

В. Мураделиниң «Улуг найырал» деп операзының дугайында 1948 чылдың февраль 10-да ТК-ның доктаалы совет музыка уран-чүүлүнүң хөгжүлдезинге ниитизи-биле эки рольду ойнаан деп СЭКП ТК демдеглеп тур. Социалистиг реализмниң принциптеринге үндезилээш, музыка уран-чүүлүнүң хөгжүлдезинин сорулгалары ол доктаалда тодаргайлаттынган, совет улустуң амыдыралы-биле, музыка классиказының болгаш улустуң чогаадылгазының эң эки демократтыг чаңчылдары-биле уран-чүүлдүң харылзаазының ужур-дузазын онзалап айыткан. Музыкада ёзу барымдаалаан угланыышкыннарны, уран чүүлдү улустан хоорулдуруп, уран-чүүлдү нарыыдадып коягадырынче хандыгып сиинниккеннериң кызыы бөлүүнге ону чедингир болдуруп турар хоозун «чаартыышкыннарны» чөптүү-биле буруу шапкан. Партияның ол айтыышкыннарының шынныын болгаш чогуур өйүнде болганын сөөлгү чылдарда совет музыканың хөгжүлдези бадыткаан.

Ооң-биле кады чамдык композиторларның чогаадылгазынга ол доктаалда бердинген үнелелдер элээн таварылгаларда бадыткал чок болгаш чөптүг эвес болган. В. Мураделиниң «Улуг найырал» деп операзында боттуг шүгүмчүлелге кирер четпестер бар болган, ынчалза-даа ол операны музыкада ёзу барымдаалаар чоруктуң чижээ кылдыр чарлаарының барымдаалары ол четпестерде чок турган. Чамдык чогаалдарында шын эвес угланыышкыннар илереп турган талантылыг композиторлар эштер Д. Шостакович, С. Пракофьев, А. Хачатурян, В. Шебалин, Г. Попов, Н. Мясковский болгаш өскелер улуска удур ёзу барымдаалаар угланыышкынның төлээлекчилери деп шуут ла адаткан турган.

Төөгүлүг фактылар турза-даа, Мураделиниң операзын шүгүмчүлээни-биле холбаштыр Сонгу Кавказтың чамдык улустарын өскелеринге өжегээр-ле удурланыштыр көргүзер чоруктту доктаалда болдурган.

И. В. Сталинниң талазындан уран-чүүлдүң болгаш чогаадылганың чамдык чогаалдарын субъективтиг көрген чоруун айыттынган доктаалда чамдык шын эвес үнелелдер илередип турган.

1951 чылда И. В. Сталинниң айтыышкыны-биле парлаан «Правданың» редакция чүүлүнге К. Данькевичиниң «Богдан Хмельницкий» болгаш Г. Жуковскийниң «Чүректиң ханызындан» деп операларын чаңгыс талалыг болгаш тенденциялыг шүгүмчүлээнинде база-ла уран-чүүлдүң чамдык чогаалдарын үнелээрде И. В. Сталинниң субъективтиг көөр чоруу илерээн. Ынчаарга ол айтырыгларны шиитпирлээрде Сталинга база-ла Молотов, Маленков, Берия дыка багай саңлдарны халдаткан деп чүве билдингир болгай. «Богдан Хмельницкий» деп операның либреттозунда болгаш музыказында четпестер бар-даа болза, сураглыг совет чогаалчылар В. Василевская биле А. Корнейчуктуң бижээн либреттозун «идея талазы-биле улуг четпестиг» деп бадыткааны, ол ышкаш композитор К. Данькевичини принцип чок деп буруудатканы шын эвес турган. Ол чүүлде айыттынган чөптүг эвес буруудадылгалар ооң соонда өске-даа чугааларда болгаш чүүлдерде база катаптагылаан турган. «Чүректиң ханызындан» деп опера дугайында редакция чүүлүнде операның музыказының болгаш либреттозунуң дугайында шын шүгүмчүлелдиг саналдар-биле чергелештир эмин эртир хөөредир болгаш чаңгыс талалаар чоруктар көзүлдүр-ле база бар турган.

СЭКП ТК-ның доктаадыры болза:

1. В. Мураделиниң «Улуг найырал» деп операзының дугайында 1948 чылдың февраль 10-да ТК-ның доктаалы улусчу чоруктуң болгаш реализмниң оруунга совет уран-чүүлдүң хөгжүлдезинин угланыышкынын шын тодаргайлап, база музыкада алдагдалдыг болгаш ёзу барымдаалаар угланыышкыннарны чөптүү-биле шүгүмчүлевишаан, ооң-биле кады чамдык талантылыг совет композиторларның чогаадылгазынга чамдык чөптүг эвес болгаш бадыткал чок үнелелдерни ол доктаалда болдурган деп демдеглээр, ол чорук ийи-чаңгыс кижилерге чүдүүр чоруктуң үезинде болуп турган четпес чоруктуң илерээшкини болган.

2. «Богдан Хмельницкий» болгаш «Чүректиң ханызындан» деп операларны «Правданың» редакция чүүлүнде шын эвес, чаңгыс талалыг шүгүмчүлеп керген деп санаар. Бо доктаалга үндезилээш, совет музыка уран-чүүлүнүң хөгжүлдезинин колкол айтырыгларын бүгү талалыг болгаш ханы анализтээн редакция чүүлүн белеткээрин «Правданың» редакциязынга (эш Сатюковка) дагзыр.

3. Совет музыка уран-чүүлүнүң идейлиг уран-чечен деңнелин бедидерин болгаш чогаадыкчы интеллигенцияны коммунистиг идейлиг чоруктуң үндезининге улам ыңай сырый каттыштырарын болгаш улус-биле уран-чүүлдүң харылзаазын быжыглаар чорукту барымдаалааш, чогаадылга эвилелдеринге, уран-чүүлдүң албан черлеринге тайылбыр ажылын чорударын обкомнарга, крайкомнарга, эвилелдешкен республикаларның компартияларының ТК-ларынга дагзыр.

Кызыл хоорайга болур национал хүрештин болгаш аът чарыжының маргылдаалары

1958 чылдың июнь 28—29 хүннеринде Кызыл хоорайга национал хүрештиң болгаш аът чарыжының маргылдаазын эртирер дугайында СЭКП обкомунуң бюрозу тускай доктаал хүлээп алган.

Национал спорттуң область маргылдаазын удуртуп эртирер тускай комиссияны база тургускан. Ук комиссияның ажылдап кылган планын ёзугаар алырга эң шилиндек мөгелерни болгаш челер, маңнаар аттарны областың бүгү районнарындан келдирер деп турар.

Суурнуң ногаанчыдылгазынга

Чаа-Хөл районнуң Ленин аттыг колхозунуң суурун таварыштыр бута суун бадырар дээш суурнуң чурттакчылары энир чылдан эгелеп ажылдааннар. Эрткен чазын чедир кылдыымаан ажылдарны доозкаш, тудугжулар сугну бадырганнар. Бо ажылга суурнуң бүгү чурттакчылары, ыланғыя школачылар идепкейлиг киришкеннер.

Суур үстүнде агып баткан хемден узуну 300 метр, калбаа 3 метр иштин манзылар-биле шалалап каан буганы дамчыштыр баткан суг суурда тараан ногаан үнүштерни суггарып турар.

БИСТИҢ ОБЛАСТА

Шефчилерниң дузазы

Дүктү чидириг чок алыр сорулгабиле Эрзин суурнуң хөрөөжен чурттакчылары «Кызыл сылдыс» колхозтуң хой кыргылдазынга дузалажыр деп шиитпирлеп алганнар.

Хой кыргылдазынга дузалажыр шефти чоруткан. Шефчилерни СЭКП Эрзин райкомунуң хөрөөженнер ортузунга ажыл чоорудар килдизиниң эргелекчизи эш Шимит-Серен удуртуп чораан. Бир хүнүнүң дургузунда 500 өшкүнү кыргааш, дүгүн күрүнеге дужаагаш, колхозка 550 рубльдиң орулгазын киирген.

Райсаң килдистиң болгаш Культура бажыныңың ажылдакчылары О. Ширин, В. Бухаева, Т. Өнермаа олар мурнакчы ажылдаанар.

К. ӨЛЗЕЙ.

Колхозчу малчыннарның чедиишкиннери

САМАГАЛДАЙ. (Телефон-биле). Тес-Хем районда «Чодураа» колхоз хоюнуң кыргылдазын организастыг чорудуп турар. Баштайгы хүннерде кыргытынган чурттуң 4780 бөлүүн дүктүг хойларындан ниитизи-биле 8206 кг дүктү алган. Ол болза багай эвес көргүзүг, колхозчу малчыннарның кызымак күш-ажылын херечилеп турар.

Малдың уксаазын экижидер чорук ооң продуктулуун бедиринге холбашкан чугула айтырыг болур. «Чодураа» колхозта бо ажыл багай эвес тургустунган. Ам безин меринос уксаның хойлары дөрт муң ажып турар. Амгы үеде меринос хайнэктарны зоотехниктиг негелдеер ёзугаар кыргып турар.

Колхоз бо чылын күрүнеге 5600 кг дүк дужаар планын хуусаа бетинде күүсеткен. Ам белеткелдер чүрүмүн ёзугаар күрүнеге дүк садарын улам калбартып турар.

Хойжунуң чедиишкини

Бай-Тайга районнуң «Пайырал» көдээ ажыл-агый артелинин хойжузу эш Доржу хойнуң часкы одарладыышкынын организастыг чорудуп, хураганнарны эки ажаап турар. Төрөөн 288 хойдан 293 хураганны ол менди алган.

М. ЧАМЫЯҢ.

Колхозтуң тудугжуларында

Сүт-Хол районнуң «Алдан маадыр» колхозунда тудуг бригадазының кежигүннери бо чылдың тудуг планын хуусаа бетинде күүседир дээш хайныышкынныг ажылдап турарлар. Бо чылдың планында киргген тудуглардан 5 чурттага бажыңнары, инек, дагаа кажаалары, ногаа шыгжаар черни ажыглалда киргеннер. Тудугжулар О. Дыгбаш, О. Санчай-оол, О. Коош-Балык болгаш ооң-даа өскелер хүннүң ажыл-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турарлар.

Колхозтуң тудугжулары шапкын Ак-Хемни кежилдир улуг көвүрүгнү тудуп, машина оруун ажытканнар.

Б. ОНДАР.

Тес-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң Берт-Дагда кыргылда пунктузунуң мурнакчы кыргыкчызы эш Оруку хүнде нормазын ажыр күүседип, 25—30 баш чедир хойларны кыргып, өки көргүзүглүг ажылдап турар.

Чурукта: Эш Орукунуң хой кыргып олурары.

Фото **В. Лутковтуу.**

Күрүнеге дүк дужаар планын дооскан

АРЫСКАН. (Телефон-биле). Улуг-Хем районда «Партияның XIX съездизи» колхоз хоюнуң кыргылдазын барык доозуп турар. Колхоз баштаар черинин даргазы эш Тойлуг-оолдуң редакцияга дыннатканы болза:

— Часкы доңатка холбаштыр хой кыргылдазы биске орай эгелээн. Ындыг болза-даа күштү чөп эвилелдеп, техниканы шын ажыглаанындан июнь 12-ге чедир 11200 хойну кыргып дооскан. Ам арткан муң хире хойнуң дүгүн ийи хүннерниң иштинде кыргып аптар бис.

Колхозтуң хой кыргылдазында бөрөөзи-ле 12 хачыларлыг ийи агрегаттар үзүктел чок ажылдап турар. Ол ышкаш хол хачылар-лыг 40 ажыг кижи бар. Күш-ажылдың организастыы багай эвес тургустунган.

Күрүнеге 3600 кг дүк дужаар планын колхоз хуусаа бетинде күүсеткен. Амгы үеде белеткелдер чүруму ёзугаар киирер 12,5 тонна дүгүн база чоокку хүннерде доозары дээш ажыл чедиишкиниг үргүлчүлеп турар. Дүктү арыглаар, кургадыр, савалаар база белеткел пунктузунга дужаар талазы-биле тускай звеноларны быжыглап тургускан.

Колхоз малын чайгы семиртилгеже организастыг көжүрүп эгелей берген. Аныяк 170 баш инектерни болгаш 300 ажыг чылгыны Хендергениң таарымчалыг чайгы одарларында чедирген. Хой болгаш сүт-бараан фермаларында белеткел ажылдары барык доозулган. Чайлагладыышкынның графигин колхоз баштаар черинге чугаалажып көргген.

Күш-ажылды шын организастаан

ХАНДАГАЙТЫ. (Телефон-биле). Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхоз күрүнеге дүк белеткээриниң планын доозар четкен. Июньның 9-ка чедир 6000 ажыг кг дүктү база 300 кг хылды киирген. Солчур көдээ Советилиң даргазы эш Азыгның редакцияга дыннатканы болза:

— Часкы доңатка холбаштыр бистиң колхоз хой кыргылдазын орайтап эгелээн. Ындыг болза-даа күш-ажылды шын организастаанындан кыска үеде чылгының чедээшкинин дооскан, 3400 ажыг хойну кыргаан. Хой бүрүзүнден дүк ортумаа-биле 1700 грамм болуп турар. Дүктү арыглап, кургадып, савалаарынга 8 кижи составтыг звено эки ажылдап турар.

Моон-биле кады мал чайлагладыышкынынга белеткелди база багай эвес организастаан. Колхозтуң түдүг бригадазының эш Белекке удуртурган 8 кижи составтыг звенозу бо чылын май 30-ге чедир 11 чурттага бажыңнарын чайлагларда немей туткан, элээн каш мал кажааларын база кылган.

Амгы үеде колхозтуң малы Бора-Шай, Моолдуг-Хем, Улаатай, Шивилиг болгаш Хам-Тут чайлагларында көжүртүнген. Малчыннарны хандырары-биле көжер кино, дерги садыглары организастаттынган. Культура бригадазы база үнүпкен.

Сесерлигниң хой фермазында

Бии-Хем районнуң «Типилелге» колхозунуң Сесерлигде хой фермазының ажылдакчылары хойнуң часкы кыргылдазын шудургу чорудуп, багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ында хойну электри-биле кыргыдар бир агрегат болгаш хол хачылыг 19 хөрөөжен колхозчулар ажылдап турар. Олар 4740 хойлардан 3238 хойларны кыргааш, күрүнеге дүк дужаар планын күүсеткен. Пландан дашкаар бир тонна дүктү күрүнеге саткан.

Ферма бир хойдан-на ортумаа-биле 1,8 кг дүктү кыргып ап турар. Ооң иштинден хойжу Лагбаның кадарган хойларының бирөөзи-ле 2,3 кг дүктү, а Чимит-Доржунуу—1,9 кг дүктү берип, өки көргүзүглерлиг болганнар.

Хой кыргылдазында колхозчулар Дукар, Анайбан, Киимаа, Деспикей хол хачызы-биле хүнде ажыл нормазын үргүлчү ажыр күүседип келгеннер. Ол ышкаш хой кыргыыр агрегатта ажылдап турар Ады-Чок, Долзатмаа олар база кызымаккай ажылдап турарлар.

Ферманың малчыннары ам хой, өшкүзүн чайлагладып эгелээннер.

С. МАТПА.

Күш-ажылга кызымак

Эрзин районнуң «Чаа орук» колхозунуң аныяк колхозчузу Сагаан Өвүген Дорлукту кандыг-даа ажыл участогунга онааштырганда ак-сеткилдиин болгаш үлегерлиин илередир турган. Бердинген онаалданы ол үргүлчү ажыр күүседип турар.

Колхоз баштаар чери ону сөөлгү үеде хой кыргыыр бригадага киирген. Хол хачылыг хүнде 40 чедир хойларны кыргып, бир хойдан-на 1,8—2 кг дүктү ап турар.

К. ӨЛЗЕЙ.

Август бирде доозар дээш

Барыын-Хемчик районнуң «Комсомол 30 чылы» көдээ ажыл-агый артелинин тудуг бригадазы колхозтуң бүдүрүлге планындан дашкаар келир үеде ажыттынар ортумак школаның чаңгыс аай хевирлиг тудуун улусчу арга-биле кылып эгелээн.

Ук колхозка районнуң перспективтиг планын ёзугаар 1960 чылда ортумак школаны ажыдарын көргген. Ынчалза-даа колхозчу ажыл-ишчилер ол үени манавайн, ооң бетинде эки шынарлыг кылдыр тутунган школаны белеткеп алыр деп чүвени боттарының ниити хуралынга чугаалашкаш, ук школаның тудуг материалдарын бүрүн белеткеп ап, даш фундаментизин салып, ам школаның хана тудуунче киргениниң бөөр элээн каш хонуктар эрткен.

Ам ында ажылдың эң хайныышкынныг үези.

Кертигде болгаш хана эптээринде 22 бызаңчылар, хана чудуктарын хазрылдаарында 5 хөрөөжен тудугжулар база сөөрттүлгеде 2 тергелиг аттарны, бир автомашинаны быжыглаан. Олар доктаамал ажылдап турарлар.

Тудугнуң хемчээли улуг: 160 өөреникчилер чаңгыс эртенги ээлчегде өөренир класстарлыг, хеп аазар өрөөл, пионер комнаты, спорт залы, директор болгаш башкылар канцелярлары база делгем коридорлуг болур.

Ам школаның ханазының тудуу орту кирип турар. Тудугжулар хана тудуун болгаш дээвиирин туглаарын июньнун 10-да доозарын хүлээнген ажылдап турарлар.

Хана тудуунуң салыышкынында Х. Күдеректиң звенозу социалистиг чарыштың мурнакчызы болуп, бирги одуругда чоруп турар. Ооң звенозунда К. Достай-оол, К. Маскыр-оол, Д. Кертик-оол болгаш О. Содунам олар шалыпкын ажылдап, кылган ажылының шынары эки болуп турар.

— Школа тудуунуң темпизи сөөлгү хүннерде экижээн. Ынчалза-даа хана тудуунда чамдык четпестер бар. Ону болдурбас дээш баш удур хемчеглерни ап, чамдык шын эвес салдынган черлерни чогуур өйүнде хемчээн ап, катап кылдырын турар бис — деп тудуг бригадири Т. Лопсаң чугаалап турар.— Ындыг үүлдер О. Лопсаңның удурткан звенозунга болуп турган.

Сөөрттүкчүлер О. Лопсан, О. Кок-оол боттарының онааштан ажылынга кызымаккай ажылдап, тудугну материалдар-биле үзүктел чокка хандырып келгеннер. Олар чүгле школаның тудуг материалын сөөрттүп турар эвес, чурттага-амыдырал тудугларының, мал кажаларының материалдарын база сөөрттүп турарлар.

Ук тудугнуң техниктиг байдалын башкарып турар колхозтуң десятниги М. Сумбуу—Школаның ниити тудуун август 1-де доозуп, күрүне комиссиязынга хүлээдир бис. Ону ынчан доозарының бүгү-ле арга-хемчеглери бар. Ам бисте четпейн турар эргежок чугула үүл 15 иштики, даштыкы эжиктерин, 82 ийи хаттар рамаларны, ооң кастактарын кылыр дилгеп кургаг ыяш материалдары чок. Ону кылып белеткеп аллывысса ооң бетинде-даа доозуп болур бис—деп ол чугаалап турар. Ол ышкаш ында ажылдап турар тудугжулар ол хуусаада доозар дээш белиткен хүлээлгени салган ажылдап турарлар.

Школаның чаа тудуун доостурар дээш колхоз баштаар чери (даргазы К. Очур) чугула хемчеглерни ап чоруткан. Тудугжуларның чемненилге шагын доктаадып, эртенги, дүштеки, кежээки чемни чаңгыс черден чемненирин, дыштанырының шактарын чурумчуткан.

Тудугжуларның ортузунда партийжи-политиктиг ажылды экижиткен. Звеноларның аразында социалистиг чарышты беш хонуктап түңнеп, кайы звено канчаар ажылдап келгенин чугаалажып, чедер четпес ажылдарны аңдаа чугаалажып турарлар.

Сөолгү беш хонуктуң түңнелинде Х. Күдеректиң звенозу эки түңнелдиг болган. Беш хонуктуң түңнелин колхоз даргазы эш К. Очур кылган болгаш ук түңнелге колхозтуң баштаар черинден тудугжулар дилиг материалын, туйбу, чугай будурерин дүргедедир дугайында негелдени кылганнар.

Негелдени колхоз баштаар чери, партия организациязы чөптүг деп көргеш, чоокку каш хонуктарын иштинде ук негелделерни хандырарын хүлээнгеннер.

С. КОМБУЙ-ООЛ.

Тараанын үнүжү чаагай

ХОРУМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чуртка тараа будуреринин улам көвүдириниге колхозчу тараажылар болгаш механизаторлар чүткүлдүг ажылдап турар. Чөөн-Хемчик районда «Хорум-Даг» колхозтуң бо чылын тарылга планы 940 гектар турган, ону кыска үеде 1085 гектар кылдыр күүсеткен. Ооң иштинден тараа культураларын 1049 гектарда чашкан.

Хөрзүнүг ажылдап кылганы багай эвес, ылангыя шөк базырыышкынын чөгүүр өйүнде организастаан болгаш 535 гектарны чазын суггарып тараан. Хорум-Даг көдээ Советтиң даргазы эш Кызыл-оолдуң редакцияга дыннатканы болза:

—Часкы хову ажылын организастыг, агротехниктиг негелделер ёзугаар чорутканандан колхозтуң шөлдеринде тараанын үнүжү амгы үеде чаагай дүжүттү херечилеп турар. Эш Биче-оолдуң удуртуп турары суггарылда звенолары ол ажылды участоктар аайы-биле улам калбартып турар. Олар бо хүннерде 112 гектарның тараазын суггарган.

* * *

Улуг-Хем районда «Эйлиг-Хем» колхоз бо чылын часкы хову ажылын кыска үеде организастыг дооскан. Амгы үеде тараа культураларының үнүжү 15 сантиметр бедип келген.

Сиген кезилдезинге белеткел

Улуг-Хем районнуң Ленин аттыг колхозунуң № 1 хову бригадазының кежигүннери часкы хову ажылдарын чедиишкиниг дооскаш, сиген кезилдезинге белеткелди организастыг чорудуп турар.

Бригада 200 ажыг гектар сиген шөлүн суггарган. Сиген кезер 4 машиналарның септелгезин дооскан. Сиген кезер 2 дырбаашты септеп турар. Ол ышкаш сиген бөлер айымырлар болгаш хол дырбаштары белеткээри-биле дөрт колхозчуларны тайгаже үндүрген.

Мал чемнери белеткээр бригаданы 40 кижи составтыг кылдыр тургускаш, оларны 4 звено кылдыр үскен. Бригада сиген кезилдезинче июнь 25-те организастыг үнери төлевилеттинген.

Области чайгы чер андарылгазының чоруп турарының дугайында медээ

(1958 ч. июнь 10-да).

Районнар	Андарган черниң хуузу
Чаа-Хөл	101,4
Чөөн-Хемчик	79,8
Сүт-Хөл	58,1
Танды	51,6
Каа-Хем	46,3
Тес-Хем	43,0
Улуг-Хем	42,4
Барыын-Хемчик	40,5
Бии-Хем	39,3
Бай-Тайга	25,0
Эрзин	20,2
Өвүр	—
Тожу	—
СОВХОЗТАР:	
«Элегес»	121,0
«УТКА 25 чылы»	115,2
«Межегей»	95,3
«Барлык»	82,4
«Өөк»	68,0

МТС-терде болгаш совхозтарда трактор ажылдарының күүсеттинип турарының дугайында медээ

(1958 ч. июнь 10-да).

МТС-тер	Чымчак андарылгага шилчидерге хуу-биле
Тес-Хем	64,4
Бай-Тайга	44,9
Бии-Хем	40,9
Сүт-Хөл	37,7
Чаа-Хөл	33,6
Бай-Хаак	31,9
Кызыл-Мажалык	31,5
Сарыг-Сеп	28,7
Шагаан-Арыг	26,8
Чадаана	25,7
Балгазын	19,3
СОВХОЗТАР:	
«Өөк»	30,8
«Элегес»	22,6
«УТКА 25 чылы»	21,7
«Барлык»	19,0
«Межегей»	17,9

Партияның кежигүн дадывырының хавырылдазын экижидер

Партияның кежигүн дадывырын чогуур үезинде төлөөр чорук — партияга кежигүн болурунуң принциптериниң база бир чугула негелдези. СЭКП-ниң кежигүн дадывырының хавырылдазын шыңгыы чурумчудары партия эге организацияларының чугула сорулгазы болур.

Сүт-Хөл районда чамдык парторганизациялар партияның кежигүн дадывырын чыырын болгаш ону дужаарын экижиткен. «Ишкин» колхозта (секретары эш Хуна), Бора-Тайга ортумак школазында (секретары эш Куванова), Суг-Аксы ортумак школада (секретары эш Савина), СЭКП райкомунда (секретары эш Допаа) партия эге организациялары коммунистериниң кежигүн дадывырын чогуур үезинде хавырыл турардар.

Мооң-биле чергелештир өлөөн хөй парторганизациялар кежигүн дадывырын чогуур үезинде хавырбайн турар. Ооң чижээнге Киров аттыг, «Коммунизмниң херели» колхозтарда, Суг-Аксы көдөө Советте, Хөр-Тайга чеди чыл школазында, райпода болгаш өске-даа партия организациялары хамааржыр. Киров аттыг колхозта партия эге организациязының (секретары эш Канчыыр-оол) үчүдунда коммунистериң чүгле 30—40 хуузу ай санында дадывырын хавыртып турар. Эш Канчыыр-оол кежигүн дадывырын дужаарын чамдыкта ийи ай чедир саададып турган. Чамдык коммунистер партия дадывырын ай-айы-биле төлевейн турда, а эш Канчыыр-оол оларның-биле аная-ла эштежип турар. Чижээ, эш Севил дөрт айларның, Серет-оол, Хорлуу, Дамдын олар ийи айларның дадывырын төлевээни илерээн. «Коммунизмниң херели» колхозта эш Сундук секретарылаан парторганизацияның коммунистериниң 50—60 хуузу ай санында дадывырын хавыртып турар. Суг-Аксы көдөө Советте, Хөр-Тайга школазында, райпода парторганизацияларның секретарылары эштер Мунзук, Биче-оол, Шокпаа партия дадывырының чыылдазын ийи ай чедир саададып турган. Ында өлөөн хөй коммунистер кежигүн дадывырын чогуур өй-шаанда төлөөрин тоо болдавайн турар.

«Алдан-Маадыр», Киров аттыг колхозтарда, райпода, Суг-Аксы көдөө Советте парторганизацияларның секретарылары эштер Сарыг-оол, Канчыыр-оол, Шокпаа, Мунзук оларның дадывыр чыылдазынче сагыш салбазының база бир херечизи болза, СЭКП райкому дадывыр талазы-биле негелде тургузарга, коммунистерни дамзылаашы, олардан акша хавырбайн, боттарының акшазы-биле төлеп турган болгаш партбилеттерге демдеглел кылбайн турганы илерээн. «Алдан-Маадыр», «Чырык орук» колхозтарда шалың ап турар чамдык коммунистер ай санында чүгле 50 копеек төлеп тургулаан. Киров аттыг, «Чырык орук» колхозтарның даргалары эштер Очур-оол, Кюрю олар партия дадывырынга немелде шалының киирбейн, чүгле кол шалыңының чижээнге хавыртып, а чамдак айларда чүгле 50 копеек төлеп тургулаан.

Суг-Хөл МТС-те парторганизацияның коммунистериниде партия дадывырын үр үеде хавыртпайн турганнар база-ла бар. Ында чыл ажыт үеде кежигүн дадывырын төлевейн келген Белдиржикке партия талазы-биле кандыг-даа хемчег хүлээтпээн. Коммунист бүрүзү кежигүн дадывырын эге организация секретарынга боттары кээп хавыртыр хүлээлгелиг турда, чамдык парторганизацияларның секретарылары коммунистерни ол чурумга чаңчыктырбайн, олардан негелдени кошкадып турар.

СЭКП райкомунуң оргкилдизи (эргелекчизи эш Дыртык) партия дадывырының чыылдазын чурумчудар, ол талазы-биле четпестерни чайладыр дугайын парторганизациялардан кошкак негеп турар.

Райкомнуң ревизия комиссиязы дадывыр хавырылдазының чоруп турарын хынаар, парторганизацияларга дуза көргүзер талазы-биле четпес ажылдап келген. Парторганизациялар секретарылары дадывыр хавырылдазының херээнде четпестерни чайладыр, ооң документилерин эмгелиг кадагалаар болгаш арыг-шевер кылыр ужурлуг. Райкомнуң оргкилдизи бо дугайында партия эге организацияларынга удуртулганы болгаш практиктиг дузаны чедирери негеттинип турар.

М. СЕВЕН.

Суггарылда звенолары

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга хөрүнүнүң чогуур шыгы чугула негелделиг. Сүт-Хөл районда «Чырык орук» колхозтуң хову ажылының бригадазы часкы тарылганы агротехниктиг негелделер өзүгаар дооскан. Тараның үнүжү амгы үеде дыка бедип келген. Чайты суггарылда звенолары сес кезек черлерде ажылдап турар.

Эш Кызыл-оолдуң звенозунда 3 кижи бар, олар кызыл-тастың 125 гектар үрелин участогун харылап турар. Сугну халас агыспас сорулга-биле ажылды дүне болгаш хүндүс өөлчештир чорудун турар. Баштайгы суггарылда доозулган, ам ийиги өөлчөөн чорудуп турар.

Эш Көк-оолдуң звенозу 100 ажыг гектарда тарааны суггарган. Кызыл-Хадың шөлдеринде звенолар база багай өвес ажылдап турар.

А. ОНДАР.

Техниканы колхозтарже шилчиткен соонда

Бин-Хем районнуң ажылчы чоннары колхозчу тургузугну улам ынай хөгжүдер болгаш машинзтрактор станциялар-н өөе организастаар талазы-биле хемчеглерни боттарының төрөөн, өң чоок хөрөө кылдыр уткаан болгаш оларны херек кырынга боттандырарынче өгелеп кирген. Бо хемчеглер дугайында бүгү колхозтарга, совхозка, бүдүрүлгелерге болгаш албан черлеринге хуралдарны, беседаларны, номчулгаларны чоруткан.

Колхозчуларның, механизаторларның болгаш бүгү ажылчы чоннарның идепкейи өскен. Олар ажылхеректи идепкейлиг, өлөөн чогаадыкчы ёзу-биле көөр, боттарының ажыл-агыйларының экономиказынче хандыр кирер апарганнар.

Колхозтар техниканы садып алырынга эргежок чугула чүүлдерни тургузар төлөөде көдөө ажыл-агыйны шыңгыы көдүрер талазы-биле улуг ажылларны чорудары негеттинген. Ол Бин-Хем районнуң чижээнден илдең болуп турар. 1953 чылда районга тарааны (ниити чыылдазы 288,8 муң пудка деннежип турган, 1957 чылда 1121,6 муң пуд болган. 1953 чылда бир азырал инектен сүт саалазы 843 килограммга деннежип турган болза, өрткен чылын ол 1255 килограмм болган. Бо чылдар иштинде эът, дүк бүдүрери өлөөн көвүдөөн. Көдөө ажыл-агый продуктуларын бедидери болгаш белеткээри өскени-биле колхозтарның болгаш колхозчуларның орулгазы база көвүдөөн. Бир өвес көдөө ажыл-агый артельдериниң акша орулгазы 1953 чылда 3128 муң рубль турган болза, 1957 чылда ол 12065,6 муң рубль четкен. Хувааашпас фондулар 497,4 муң рубльден 2356,7 муң рубль чедир көвүдөөн.

Апрель айда колхозтарның баштаар черлериниң хуралдарынта болгаш колхозчуларның ниити хуралдарынга СЭКП ТК-ның февраль Пленумунуң болгаш ССРЭ-ниң Дээди Совединиң бирги сессиязының шиитпирлерин күүседир база 1958 чылда көдөө ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин көвүдедир талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседир дугайында айтырыларны чугаалажып көрген болгаш МТС-ти СТС кылдыр эде организастаарын база бүгү көдөө ажыл-агый артельдери бо чылын техниканы садып алырын чангыс эп-сеткилдиг шиитпирлээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сессиязының соонда техниканы колхозтарга шилчидип бээр талазы-биле комиссияны районга тургускан бис. Ажыл-агый бүрүзү мурнунда аңаа ажылдап турган трактор бригадаларының машиналарын садып алганнар. Районнуң колхозтары 86 тракторларны, 101 сеялкаларны, 61 аңдазыларны, 52 комбайнларны болгаш өске-даа техниканы садып алганнар.

Дөрт колхозтарга садып алган техника дээш санажылгаларны бирийи чыл иштинде, а үш колхозтарга—3-5 чыл иштинде чоруткан турар. Бо талазы-биле бүгү аргалар бар. Колхозтарның орулгазы мынчаг болуп турар. Ол орулгалар 1957 чылда чеди артельдерге 12065 муң рубль болган. Моон соңгаар 1958 чылдан өгелөөш, колхозтар ниити болгаш бараанныг продукция бүдүрерин шыңгыы көвүдедир, ынчангаш, акша орулгалары болгаш хувааашпас фондуларга шилчилгелер база өзер. Ол болза, төлевилеттинген хуусааларда күрүнебиле үзе санажыр, а ол ышкаш чаа техниканы садып алыр болгаш капитал тудугну калбаа-биле чорудар арганы колхозтарга бээр.

Колхозчу өг-бүлеге 200 ажыг механизаторлар — трактористер, чоллаачылар, комбайнерлер, электриктер, бригадирлер шилчээнинер. Ленин аттыг колхозче инженер Николай Иванович Козлов, а «Хадың» көдөө ажыл-агый артелиниче участок механиги коммунист Аркадий Андреевич Траницын шилчээн.

Часкы хову ажылдарын бедик агротехниктиг деннелге арттирер, садып алган техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаар дээш колхозтарның баштаар черлери тараажылардың амыдырал чүрүттүлгазын экижидер талазы-биле өлөөн боттуг хемчеглерни алган. «Кызыл тараачын», «Искра», «Хадың», Ленин аттыг көдөө ажыл-агый артельдеринде эки шынарлыг хову турлаглары туттунган. Сөөлгү ийи айның дургузунда кухняларлыг, столовая-ларлыг механизаторлар дыштаныр эки өрөөлдерлиг 8 бажыңнарны тутказ, ажыглаага кирген. «Кызыл тараачын» колхоз панцирлиг сеткилиг 40 демир орунларны механизаторларга садып берген.

Часкы хову ажылдарының үезинде хову турлагларынга агитасмассалыг ажыл-биле чергелештирук турлагларны плакаттар, лозунгулар, портреттер, көргүзүг самбыралары-биле шимеп каастаан. Районнуң культура бажыңының культбригадазы ховуга болгаш мал ажылынга ажылдап турган бүгү ажылышчылерге 10 хонук дургузунда концерттер көргүскен.

Хову ажылдарын чедишкининг доозар дээш бүгү колхозтарга социалистиг чарыш калбарган. Артельдериниң баштаар черлери шилчип чоруур кызыл тукчугаштарны алган мурнакчыларны шаңнаар акша хөрөңгилерни үндүрүп берил турган. «Кызыл тараачын» колхозта эш Буряктың трактор бригадазы эш Тереховтуң бригадазы-биле чарышкаш, типлекчи болуп, чазын тарыыр тараа культураларының планын районга бир дугаарында доосканн.

Чарыш болгаш масса-политиктиг ажыл күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белеринге дузалаан. Колхозчу механизаторлар бодунуң техниказына ажылдавышаан, часкы хову ажылдарынга бедик темпилерни хандырган. Ооң түнелинде район часкы тарылганы 8 ажыл хүнүнде доозуп, тараа культураларының планын 102,1 хуу, ооң иштинде аъш-чемниң кол культуразы кызылтасты 105,8 хуу күүсеткен. Ленин аттыг, «Кызыл тараачын» көдөө ажыл-агый артельдери часкы тарылганы боттарының техниказы-биле бедик агротехниктиг, быска хуусада эрттирген.

Бин-Хемниң бүгү колхозтары бо чылын чаа байдалда ажылдап турар. Механизаторларның хөй кезии ол чаа байдалдарга таарыштыр улам күженишкиннг ажылдап, нормаларны үрүлчү ажыр күүседи турарлар. Техниканы эки ажыглаар болгаш кыварь, чаар чүүлү камныг чарыгдаар талазы-биле колхозтар даргаларының, бригадирлерниң, агрономнарның болгаш бүгү колхозчуларның хамаарылгазы өскерилген. Ам колхозчу өнчүнү кам чок чарыгдап төтчеглээр кижилерге шыңгыы харысалга көргүзүп турар апарган.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн бедөөнин, техниканы камныг ажыглап турарын «Кызыл тараачын» колхозтуң чижээ көргүзүп турар. Артель өрткен чылын хову ажылдарының 20 ажыл хүннериниде (15 ат күжүнге шилчиткен бир дөмей санныг тракторлар-биле) 1836 гектар чымчак черни ажылдаан болза, бо чылын ол-ла хире үеде—3164 гектар черни ажылдаан. Эрткен чылын чээрби хонук иштинде 450 трактор ээлчеглериниден 172 аная турар чоруктар болган, а бо чылын ол 52 чедир кудулаан.

Көдөө ажыл-агыйда курлавырларга даянмышаан, Бин-Хемнин ажылышчилери мал болгаш чер ажылының продуктуларын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир талазы-биле бедик хүлээлгелерни боттарынга алганнар. Бо чылын гектар бүрүзүнден 15 центнерден өвөөш өвес тараа культураларын, 16 центнер кызыл-тасты, 145 центнер картофельди болгаш 110 центнер ногааларны алырга шиитпирлеттинген. Эът, сүт болгаш көдөө ажыл-агыйның өске-даа продуктуларын бүдүрерин улам ыңай көвүдедир талазы-биле хемчеглер база ажылдап кыдыынган.

Районнуң бүгү ажыл-ишчилери 1958 чылда чоннуң кижи санынга онааштыр тараа эът, сүт болгаш саржат бүдүрерин чедип алыр дээш бүгү күжүн салырлар.

А. АГҒАН,
Бин-Хем райкүүском даргазы.

Кукурузаның бедик дүжүдү дээш походче!

Эки шынарлыг шыктыг чемнербиле мал ажылын хандырар талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга дузалаар төлөөде комсомол организациялары кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрери дээш демиселди күштелдирер ужурлуг деп ВЛКСМ-ниң XIII съездизиниң доктаалында айтып турар. Съездиниң ол айтыышкынын күүсетиишаан, ВЛКСМ ТК ССРЭ-ниң Көдөө ажылагый Министерствозу-биле кады кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрери дээш комсомолчуларның болгаш аныяктарның, пионерлерниң болгаш школачыларның социалистиг чарыжын 1958 чылда үргүлчүлээр деп шиитпирлээн. Аныяктар звеноларының, бригадаларының, аныяк механизаторларның, көдөөниң бүгү-ле бичии оолларының болгаш кыстарының, пионерлериниң болгаш школачыларның, а ол ышкаш комсомол организацияларының болгаш пионер дружиналарының ол чарышка идепкейлиг киржилгезин хандырарын комсомол райкомнарынга, обкомнарынга, крайкомнарынга болгаш эвиледдешкен республикаларның ЛКСМ ТК-ларынга, В. И. Ленин аттыг пионер организациязының Чөвүелдерингe дааскан.

Көдөө комсомол организацияларының дайынчы сорулгазы болза 1958 чылда аныяктар звеноларының участоктарынга гектар бүрүзүнден кукурузаның 400 центнерден өвөөш өвес ногаан массазын өстүрери болур. Ол сорулга-биле тус черниң байдалдарынга харыылап турар мурнакчы агротехниканың бүгү комплексизин ажыглаары өргежок чугула.

Дуржулгалыг аныяк кукуруза ажылдакчыларының иштинден кукуруза талазы-биле инспекторларны тускайлаарын колхозтарның болгаш совхозтарның комсомол организацияларынга ВЛКСМ ТК бодунуң доктаалы-биле сүмелеп база кукурузаның тарылгаларының байдалын ону өстүрериниң агротехниказының чүрүмнарын сагыш турарын үргүлчү контрольдаарын комсомол организацияларынга, ол ышкаш бригадаларга болгаш «чиик кавалерияның» отрядтарынга дагзын турар.

Комсомол организациялары, аныяктар болгаш уруглар солунзары чаріштың калбак чедингир болурун организастаар, кукуруза өстүрериниң мурнакчы дуржулгазының солчүлгазын, аныяктар звеноларының, механизаторларның, комсомол организацияларының болгаш пионер дружиналарының алган хүлээлгелериниң күүселдезин ботботтары хынажырын организастаар ужурлуг.

Кукурузаның өң бедик дүжүттерин өстүрген аныяктар звеноларын, бригадаларын, аныяк колхозчуларны, механизаторларны, совхозтар ажылчыннарын, пионерлерни болгаш школачыларны, а ол ышкаш ол культураның бедик дүжүттерин дээш демиселге комсомолчуларның болгаш аныяктарның, пионерларниң болгаш школаларның идепкейлиг киржилгезин хандырар комсомол организацияларын болгаш пионер дружиналарын социалистиг чарышка тиилекчилер деп санаар.

Чарыштың тиилекчилериниге 1500 шаңналларны доктаатка. Оларының аразында: Бүгү-эвилелдин Москвада көдөө ажыл-агый делегезинче путевкалар, улус демократиязының чүрттарынче туристеп чоруур путевкалар, хол шактары; аныяктар звеноларынга, бригадаларынга болгаш колхозтарның, совхозтарның, школаларның комсомол организацияларынга, пионер дружиналарынга—хөгжүм херексеелдериниң азы спорт чепсек-херексеелдериниң чыындызы бар.

Пионерлерге болгаш школачыларга шаннал кылдыр тиисыры биле «Артек» деп пионер лагериниче болгаш БКАД-че баар путевкаларны, «Пионерская правда» солуниуң чыл хуусаалыг халас бижидилгезин доктаатка.

Районнарның, областарның, крайларның, республикаларның комсомол организацияларынга, аныяктар болгаш уруглар солуннарынга—чиик автомашиналар, мотоциклдер, «Урал» деп радиоприемниктер болгаш ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел дептериниге киирери азы ВЛКСМ ТК-ның Хүндүлел бижии-биле шаңнаары көрдүнген.

Кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрери дээш комсомолчуларның болгаш аныяктарның, пионерлериниң болгаш школачыларның бүгү-эвилел социалистиг чарыжының түңнелдерин ВЛКСМ ТК-зы ССРЭ-нин Көдөө ажыл-агый Министерствозу-биле кады 1958 чылдың ноябрьде—декабрьда үндүрген турар. Ооң мурнунда аныяк кукуруза ажылдакчыларының слеттары районнарга, областарга, крайларга болгаш республикаларга болур, аная чарыштың түңнелдерин чугаалажыр, мурнакчы звенолар боттарының дуржулгазының дугайын чугаалаар, көдөө ажыл-агыйның үнелиг культуразы—кукурузаның дүжүттүүн улам ыңай көдүрериниң оруктарын айтыр.

Кукурузаның бедик дүжүттерин өстүрери дээш дайынчы ёзу-биле ажылдаарын, социалистиг көдөө ажыл-агыйның улам ыңайгы көдүрүүшкүнү дээш бүгү улустуң демиселинге күш-ажылчы чаа чедишкиннер-биле ВЛКСМ-ниң 40 чыл оюн демдеглээрин ВЛКСМ ТК-зы бүгү эр, хөрөөжен комсомолчуларны, бичии ооллары болгаш кыстарны, пионерлерни болгаш школачыларны кыйгырган.

Совет музыканың оруу—улусчу чоруктуң болгаш реализмниң оруу

«Улуг-найырал», «Богдан Хмельницкий» болгаш «Чүректиң ханызындан» деп операларны үнелеп көөрде болдурган алдагдалдарны өдер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң доктаалы бөгүн парлаттынып турар. Совет музыка уран-чүүлүн чедишкинниг хөгжүдер дугайында Коммунистиг партияның улуг сагыш салыышкыны сиңниккен ол доктаал совет композиторларның чогаадылгазына, бистиң хөй национальдыг социалистиг культуравыстың бүгү ажылдакчыларынга кайгамчык улуг ужур-дузалыг болур.

В. Мураделиниң «Улуг найырал» деп операзының дугайында 1948 чылдың февраль 10-да ТК-ның доктаалы совет музыка уран-чүүлүнүң хөгжүдезинге ниитизи-биле эки рольду ойнаан деп, партияның чаа чугула документизинде демдеглеп турар. Социалистиг реализмнин принциптеринге үндезилээн музыка уран-чүүлүн хөгжүдериниң сорулгалары ол доктаалда тодаргайлаттынган, совет улустуң амыдыралы-биле, музыка классиказының болгаш улусчу чогаадылганың өң дээре демократтыг чаңчылдары-биле уран-чүүлүн харылзаазының ужур-дузазын онзалап демдеглээн турган. Музыкада ёзу барымдаалаан угланыышкыннарны, уран-чүүлү улустан хоорулдуруп, ону уран-чүүлге өөредиксөөр үнелекчилериниң кызыы болүүнге чедиптир чүве болдуруп турар хоозун «чаартыышкыннарны» «Улуг найырал» деп опера дугайында шиитпирде чөптүг буруу шапкан.

Ынчалзажок чамдык композиторларның чогаадылгазының талазыбиле 1948 чылдың доктаалында бердинген үнелеп көрүүшкүнүнер өлөөн хөй таварылгаларда бүзүредилгелер чок болгаш чөптүг өвес болган. «Улуг найырал» деп операда четпестер тураажок, ону музыкада ёзу барымдаалаар чоруктуң чижээ кылдыр чарлаарының барымдаалары чок турган. Талантылыг композиторлар эштер Д. Шостакович, С. Прокофьев, А. Хачатурян, В. Шебалин, Г. Попов, Н. Мясковский оларны музыкада улуска удур, ёзу барымдаалаар угланыышкының төлөөлекчилери кылдыр барымдаа чокка буруудадырының кандыг-даа үндезини база чок турган.

Ол шын өвес үнелеп көрүүшкүнүнер И. В. Сталинның талазындан бистиң чогаалчыларывыстың чамдык чогаалдарын ооң субъективтиг көөр чоруун илереткен. К. Даньковичниң «Богдан Хмельницкий» болгаш Г. Жуковскийниң «Чүректиң ханызындан» деп операларын үнелеп көөрде, 1951 чылда «Правдага» парлаттынган редакция чүүлдериниге база-ла ындыг субъективтиг көөр чорук илерге́леттинген. Ол операларга хамаарыштыр айыттынган редакция чүүлдериниге бердинген үнелээшкинни СЭКП ТК-ның өвес болгаш чаңгыс талалыг деп көрген.

«Улуг найырал», «Богдан Хмельницкий» болгаш «Чүректиң ханызындан» деп операларны үнелеп көөрде болдурган алдагдалдарны өдер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы совет музыка уран-чүүлүнүң идейлиг, уран-чечен деннелиг белдеринче болгаш коммунистиг идейлиг чоруккa болгаш улустуң амыдыралы-биле уран-чүүлүн харылзаазын быжыглаарынга үндезилээш, чогаадыкчы интеллигенцияны улам ыңай сырый каттыштырарынче угланган.

I.

Литератураның болгаш уран-чүүлүн партийжи болгаш улусчу болурунуң дугайында В. И. Ленинниң ажылдап кылган принциптерин барымдаалаш, Коммунистиг партия бодунуң төөгүзүнүң бүгүле үе-чадаларында уран-чечен чогаадылганың хөгжүлдезинче кайгамчык улуг кичээнгейни салып келген болгаш салып турар. Литература болгаш уран-чүүл айтырыгларының талазы-биле партияның Төп Комитединиң 1946—1948 чылларда хүлээн алган доктаалдары марксизм-ленинизмниң өң-не мурнакчы революсчу теориязынга үндезилээш, совет ниитилелдин угаанбодал культуразын хөгжүдерингe улуг ужур-дузалыг болуп турар. Ол доктаалдар бистиң кадрларывысты идея талазы-биле чепсеглээн, төөгүлүг байдалдарда идеологтуг ажылдың өң чугула сорулгаларын тодаргайлавышаан, партия болза кол чүве чүл дээрге, совет тургузугнуң амыдыралчы үндезини болуп турар, Совет күрүнениң политиказын идепкейлиг пропагандалаары болуп турар деп айтыш турган.

«Совет литератураның, делегейде өң-не мурнакчы литератураның күжү болза, ол литературада улустуң өрге-ажыктарындан, күрүнениң өрге-ажыктарындан өске кандыг-даа өрге-ажыктар чогунда болгаш турун-даа шыдавазында болуп турар» деп «Звезда» болгаш «Ленинград» дээр журналларның дугайында доктаалда чугаалаан. Уран-чечен чогаадылганың политикадан дашкаар болгаш идея чок чоруунга удур шиитпирлиг демисешпишаан, партия болза совет литератураның болгаш уран-чүүлүн ажылдакчыларын «совет кижилерни кижизидериниң херээнге идепкейлиг киржиринче, оларның культурлуг бедик негелдерининге харылдарынче, совет аныяктарны омак-сергек, амыдырал өөрүшкүлүг, Төрөөн чуртунга бердинген болгаш бистиң хөрээвистиң типлээринге бүзүредиг, моондактардан коргпас, кандыг-даа бергелерни ажып өртер аргалыг кылдыр кижизидериниче» кыйгырган. Бистиң амгы үевисти уран-чүүлге шынчы болгаш ханы көрүүчүктелдирер, бистиң үевистиң маадырының — мурнакчы совет кижинин, чаа ниитилелдин тургузукчузунун долу үнелиг дүрзү-хевирин ооң бүгү-ле угаан-бодалының байлаанга, ооң эрге-ажыктарының болгаш негелделерининиң хөй янзы хевиринге тургузар деп сорулга чогаадыкчы ажылдакчыларның мурнунга салдынган турган.

Совет литератураны болгаш уран-чүүлүн хөгжүдер төлөөде, партияның 1946—1948 чылдардағы доктаалдарында айыттынган сорулгалар түр үениң өвес ужур-дузалыг. Социалистиг реализмниң уран-чүүлүнүң бүгү хөгжүлдезинге ол доктаалдар үре-түңнелдиг саңдырын чедирген. Уран-чечен чогаадылганың партийжи болгаш улусчу чоруунуң ленинчи принциптери оларның үндезини болуп турар.

«Уран-чүүл улуска хамаарыжы» деп В. И. Ленин чугаалаан. Ол болза бодунуң өң ханы дазылдарыбиле калбак ажылчы массаларның өң-не ортузунче ханылап кирер ужурлуг. Ол болза ол массаларга билдингир болгаш оларның ынакшаан үүлү бөлүр ужурлуг».

Бистиң ёзулуг улусчу уран-чүүлүвүстүң улам-на чаа көдүрлүүшкүнүнүң эрге-ажыктарына таарыштыр партия болза, уран-чечен интеллигенцияның кадрларын коммунистиг партийжи чоруктуң болгаш бедик идейлиг болурунун, марксисчи-ленинчи эстетиканың принциптеринден кандыг-даа ялзылыг атказаалаашкыннарны эптеш чок көөрүнүн ёзузунга кижизидип келген. Төп Комитеттиң доктаалын совет чогаалчылар боттарының чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының сорук кириткчи программазы кылдыр хүлээп алган. Амгы үениң темаларынга сөөлгү чылларда тургустунган уран-соруктуг, чырыткыланчак чечен чогаалдар болза, бистиң чогаалчыларывыс, артистеривис, композиторларывыс, чүрүкчуларывыс партияның сүмелерин болгаш айтыышкыннарын бистиң уран-чүүлүвүстүң чечектелишкининиң дугайында улуг сагыш салыышкынны, чогаадыкчы кадрларга акы-дүңманың дузаламчызы кылдыр көрүп турарының болгаш партияның оларга салган кыйгырыынга ажыл-херек-биле харылап турарының өң-не бүзүреллиг болгаш маргылдаа чок бадыткалы болуп турар. Литератураның болгаш уран-чүүлүн чогаалдарынга бедик негелдени салбышаан, идея чок хожудангай болгаш бора-бүдүн болур чоруктарны буруу шаппышаан. Коммунистиг партия совет чогаалчыларны мергежилдиң бедиктеринче кыйгырып турар.

СЭКП-ниң төөгүлүг XX съездиниге ТК-ның отчет илеткелинде эш Н. С. Хрущевтуң чугаалааны болза: «Бистиң чуртувустуң уран-чүүлү болгаш литературазы чүгле утказының байлакшылының талазы-биле өвес, харын уран-чечен күжүнүң болгаш мергежилиниң талазы-биле база делегейге бирги чергении болган туруп болур болгаш ону чедип алыр-даа ужурлуг.

Совет уран-чүүл бодунун чедишкиннерин хамыктың мурнунда ооң хөгжүлдезинин болгаш чечектелишкининиң дугайында үргүлчү сагыш салып, уран-чүүлдүн ажылдакчыларының идейлиг кижизидилгезинче аажок улуг кичээнгейни салып, оларның ажыл-чорудулгазын мерген угаанныг башкарып турар Коммунистиг партияның ачызында чедип алган. Чогаалганың чамдык организацияларынга, «Философияның айтыыглары» болгаш «Чаа делегей» деп журналдарның, «Литературалыг Москва» деп альманахтың арынларынга ындыгла үр өвес өрткен үеде чамдык кижилерниң литературага болгаш уран-чүүлге партийжи удуртулганың принциптерин резизиялаар дээн орадажыышкыннарын уран-чечен интеллигенция, бистиң бүгү хөй-ниитивис ынчангаш шиитпирлиг буруу шапкан.

1946—1948 чылдарның өң чугула партийжи документилери мурнакчы совет идеологиязының болгаш моральдың непередикчизи болур хүлээлгелиг бистиң уран-чүүлүвүстүң идея талазы-биле арыг-силиг болур чоруун камгалап келген. Ол документилерниң аразында В. Мураделиниң «Улуг найырал» деп операзының дугайында доктаал база улуг эки ужур-дузалыг болган.

Ол доктаалдың программныг ужур-дузазы хамыктың мурнунда совет музыканың реализмниң болгаш улусчу болурунуң бедик принциптерин балыткап быжыглаанны болган. Ол угланыышкынның үндезиннери болза «классиктиг салгалдың, ылаңгыя орус музыка школазының чаңчылдарының кайгамчык улуг депшилгелиг ролюн хүлээп көөру, ол салгалды ажыглаары болгаш ону улам ыңай хөгжүдери, музыка хевириниң уран-чечен сайзыралы-биле бедик уткалыг болур чорукту музыкага дүүштүрери, музыканың шынчы болгаш реалистиг чоруу, улус-биле болгаш ооң музыка база ыры чогаадылгазы-биле музыканың ханы тудуш холбаазы, бедүүн болгаш чедингир болуру-биле кады профессионалдыг бедик мергежил болуп турар...»

«Улуг найырал» деп опера дугайында доктаал музыка уран-чүүлүнүң хөгжүлдезинин кол угланыышкынын айытпышаан, ооң-биле кады совет музыкаже сиңнигип кирип турган ёзу барымдаалаар, субъективтиг, антидемократтыг угланыышкыннарны шиитпирлиг буруу шаап турган. Партийжи болгаш улусчу болурунуң ленинчи принциптерин чайгылыш чок боттандырбышаан, реаксылыг буржуаз уран-чүүлдүн саңдарын көрүнчүктелдирип турар хоозун «чаартылгаларга» удур, музыка дылын оңелиин нарыылаңдыр чоруккa удур, музыканың хөй-ниитичи бедик ролюн кудуладыр-ынче аппарып, ону улустан аңдылап турар бүгү-ле ыңдыг чүүлдерге удур партия демисешкен. Совет кижилерге канчап-даа таарышпас индивидуалистиг теорияларны база партия чидии-биле буруу шапкан, ол теорияларның авторлары болза ужур-утка чок ёзу барымдаалаан чогаалдарны чоп ону билип алырынга чедир амдаа өскертиәннер болгаш чоп оларны «чүс чылдар өткенде» билип алыр дээр чыллактар-биле агартыы шынзыктырарын орадажып турган.

Ада-чуруттуң Улуг дайынынга төөгүлүг типлелгени чедип алган совет улус өрес-маадырлыг чоруктуң каас-силиин, сагыш-сеткилдин чаагайын, совет кижинин—маадырның, дайынчының болгаш тургузукчунуң магалыг чаагайын илередип турар чогаалдарны социалистиг тургузуушкунуң амыдыралды бөдыткан турар идеялар-биле сорук киириткинген чогаалдарны боттарының композиторларындан маңаан. Чамдык композиторлар улустуң ол негелделерининге төлептиг харылап шыдавазаннары, амгы үениң улуг болгаш сеткил хайынчыг темаларындан дайын соондагы баштайгы чылларда аткаарлай бергеннери хараадаңчыг болган. Чамдык чогаалдар, ооң турژук шылгарангай мастерлериниң чогаалдары безин, херек кырында боттуг чоруктуу шыны өвес,

Профэвилелдиң культура-массалыг ажылын экижидер

Областың совет, партия школазының коллективинде профэвилел комитеди (даргазы эш Полев) профэвилелдиң культура-массалыг ажылын кышкы үеде әләән калбартып. школаның дыңнакчыларының оргузунга бот-тывынгыр уран-чүүлүг бөлгүмнерин, лыжа, коньки маргылдааларын болгаш өске-даа массалыг оюнларны организастап турган.

Сөолгү үеде ол ажылдың шуут чоруваастаанын школада партия организациязының чоокта болуп өткен ажык хуралынга коммунистер болгаш активчилер шыңгыы илередип шүүмүүлээннер. Әләән хөй дыңнакчылар бот-тывынгыр уран-чүүл бөлгүмнериниң ажылынга киржип турза-даа шын, концерт көргүзүүлери организастаттынмаан. Дыңнакчыларга болгаш школаның ажылдакчыларынга кино көргүзүүлери сөолгү үеде ховартаан, спорттуң база бир хевирлери болур шылыраа, шашка маргылдаалары чоруттунмайн турар.

Профэвилел организациязы бодунуң кежигүннеринге материалдыг дузаламчы көргүзер талазы-биле четпес ажылдап келген болгаш кежигүннерниң дыка хөй негелде, билдириишкиннерин чогуур үезинде шиитпирлеп бербейн турганының фактылары хуралга илерээн.

Үстүнде четпестерни дарый чайлатпышаан, профэвилел организациязының ажылын әде тургузуп, аңаа партийжи удуртулганы күштелдирерин коммунистер школада партия организациязының бюрозундан негээннер.

М. ЧҮЛЬДҮМ.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга

Чөөн-Хемчик районда «Хорум-Даг» колхоз часкы хову ажылын агротехникиг негелдер ёзугаар чоруткан. Шык базырыышкының чогуур өйүнде хандырган болгаш 535 гектарны чажар мурнунда суггарган. Тараның үнүү амгы үеде кончуг эки.

Чаагай дүжүттү өстүрүп алырынга чайгы ажаалдаже, ылаңгыа суггарылдаже чугула кичээнгей салып турар. Суггарылдада ийи звенолар ажылдап эгелей берген, олар баштайгы хүннерде 90 ажыг гектарның тараазын суггарган.

Мооц-биле кады келир чылдың дүжүдүнге белеткел ажылдарын баа чедишкиниг организастап турар. Чайгы аңдарылга-биле 450 гектарны белеткээр турган, херек кырында оон 12 гектарны ажыр аңдарган. Ажыл үргүлчүлеп турар.

* * *

«УТКА-ның 25 чылы» совхозтуң шөлдеринде тараа, кукуруза, тарымал сиген болгаш ногаа культураларының суггарылгазы эгелээн. И. Жирновтуң звенозу люцернаның бедик дүжүдүн өстүрүп алырынга суггарылданы эки чорудун турар.

* * *

Улуг-Хем районда «Эйлиг-Хем» колхоз келир чылдың дүжүдүнге 250 гектар күр черни аңдарып белеткээн. Эш Үдел-оолдуң удуртулгазы-биле механизаторлар чайгы чер аңдарылгазын улам калбартып турар. Оларда Өшкү-Саар ышташ бердинген ошалданы үргүлчү ажыр күүседип турарлар хөй.

Мал ажылынга удуртулганы экижидер

ТУРБУН. (Телефон-биле). Кандыгдаа ажылдың чедишкиниг болуру организастыг удуртулгадан чугула хамааржыр. Чаа-Хөл районуң «Найырал» колхозунда хой кыргылдазының хожудап турарын чүгле удуртулганың четпези-биле тайылбырлаар апаар.

Колхоз хоюнуң кыргылдазын майның 27-де эгелээн турган. Бараазы 14, өскези 12 хачылаарлыг ийи агрегаттар ажылдап киргеи. Июньның 11-де колхозта парторганизация секретары эш Тойнурунуң дыңнатканы-биле алырга, кыргытынган хой чүгле 5007 четкен. Аңдаа 2100 хой кышкы дүгү-биле хевээр.

Агрегаттарны шын ажыглаан болза, барык чартык ай дургузунда чеди муң хире хойну канчап-даа доозупкан турар ийик. Ол ышкаш хол хачыларлыг бригадаларны организаставайн келгени шын эвес, бо аразында чүгле 15 кижи доктаамал эвес ажылдап турар.

Күш-ажылдың организастыы чевпес, кыргылданы хожудаткан ужурунда дүктүн чидирии база улуг болуп турар. Ынчангаш хойдан орттумаа-биле чүгле 1,1 кг дүк алдынын турар.

Колхоз бо чылын күрүнеге 13,6 тонна дүк белеткээр планныг, а бо хүннерде белеткел пунктузунда киргени чүгле 2,3 тонна болган. Херек кырында кыргып алганы 5220 ажыг килограмм, ол дүгүн безин дужаан чадап турары дыка четпес.

Хой кыргылдазын шак ынды организас чок хожудаткан чорук малды чогуур өйүнде чайлаглаып семиртириңге база шаптык болуп турар. Областың колхозтарында ниитиниң малының амгы үеде кол нуруузу чайгы одарларда көжүртүнген, а «Найырал» колхозтуң малы амдыгаа чедир чазагларда хевээр.

Школалар септелгезин шынарлыг доозар база чайгы практикаларны организастыг эрттирер

Өвүр районуң Солчур чеди чыл школазында септелге ажылы чедишкинниг чоруп турар. 1200 кубометр оттулар ыышты тайгада белеткээн болгаш оон 600 кубометрин школа хериминиң иштинде дүжүрген. Сөөрттүлгени Чадаана АТК-ының 4 машиналары-биле ам-даа уламчылап турар. Школаның болгаш интернаттың херимнерин кылып доосхан. Ол ышкаш чаа школаның 3 класстарының иштин малгаштаар ажылды кидин чорудун турар. Оон ооргазын шып доосхан болгаш туйбу дугайында колхозбиле керээни чарып алган.

Үүрмек септелгелер кылырынга маңзалар школа чанында сөөрттүнген. Келир өөредилге чылынга хереглээр 25 парталарны, 18 сандайларны болгаш өске-даа түүлдерни Чадаананың үлетпүр комбинадындан саткылап алган, школада сөөрттүн чедирген. Школаның септелгезинде үстүкү класстарның өөреникчилери база киржип турар. Ылангыа өөреникчилер Кара-Кыс, Зоя, Даш-Маадыр олар школа септелгезинге идепкейлиг киржип турар.

К. САГАН.

* * *

Өвүр районуң Торгалыг колхозта Чаа-Суур чеди чыл школазының септелгези чогуур өйүнде эгелээн. Баштайгы үеде школаны долгандыр херимнээн, бок төгер ийи улуг оңгарларны каскан, дүржүлга участогунуң херимин чаартып кылган. Столдар, сандайлар, парталарны септен доозуп турар. Одаар ыышты сөөрттүрүнче база киришкен. Хостуг өрээлдериниң септеп таарыштырар ажылдарын кидин түүк чорудун турар.

Школаның директору эш Сюндюп, интернат эргелекчизи эш Дыртый-оол септелге ажылын контрольда тургузуп алган, үргүлчү хайгаарап турарлар. Септекчилериниң кол салган сорулгазы—ону хуусаа бетинде доозары.

Т. ШАГДЫР-ООЛ.

* * *

Улуг-Хем районуң Көк-Чыраа чеди чыл школазының септелгезин чоруда берген. Септелгеде ажылдап турар эштер Доспан-оол, Дүжүкей олар хүн нормазын 150-деп 200 хуу чедир күүсеткилеп турар. Школаның оттулар ыяжы болгаш хөмүр дажы школа девискээринде херимнеттинген.

Оон-биле кады школаның дүржүлга участогунуң хериминиң иштинде чинге-тараа, кызыл-тас, суль, кукуруза болгаш өске-даа культураларны тарый алган. Школаның 2, 3 класстарының өөреникчилери оларны үргүлчү суггарып, ажылдаарының чаңчылыгына өөренип ап турарлар.

Школаның септелгезин июль 10-нун бетинде доозар дээн хүлээлгезин тудугжулар күүседир дээш, сорук киришкиниг ажылдап турар.

С. ДАДАР-ООЛ.

* * *

Бай-Тайга районуң Кызыл-Даг чеди чыл школазында өөреникчилер Киров, Бырдан-оол оларны улус эки билир. Олар бо чылын 7-ги классты 5 демдектерлиг доосханнар. Оларның ниити өөредилгези үргүлчү 4—5 демдектерлиг болуп турган болгаш эки активчилер, хөй ниитичилер турганы кымга-даа билдингир.

Бешки классчылар В. Хертек, Дондук-оол, Достан, алдыгы классчылар Чечек Салчак, Өшкү-Саар база өөредилге чылын эки дооскулаан. Ол дугайында башкылар коллективиниң болгаш ада-иелериниң эки ажылдаанын демдеглээр ужурлуг. Ынды болза-даа, эштер Адыгбай, Шөмбүл дээн чергелиг чамдык адалар ургуларын школага берикеш, оларның өөредилгезин, кижизидилгезин, сонуургавайн турганнар. Эш Адыгбай ылангыа башкылар коллективинге бүүрелейн турган болгаш бодунуң ургуларын четпес кижизидип турары дээш, кеде Совет оон бодунга харыысалга хүлээткен, а оон оглун школадан үндүрген.

Амгы үеде 5, 6 класстарның өөреникчилери школа чанының участогунда бүдүрүлге практиказын кылып турарлар.

Оон ынай алдыгы классчылар «Типелге» колхозтуң ховуларынче үнүп, картофель, кукуруза тарылгазын чоруткулаан болгаш моол соңгаар олар тараан культураларның чайгы ажаалгазынга база күүсү тараа ,ажаан алышкынынга киржирлер. Оларның бүдүрүлге практиказын башкылар А. Андрющенко болгаш Сотна Чапай удуртып турар.

А. БАЛТАХАНОВ.

Чурумта: Өвүр районуң «Коммунизмче орук» колхозунуң Арыг-Бажы фермазының бөлүк саачылары: (солагай талазындан), Б. Чылбак, Д. Айыржаан, М. Динзенмаа, М. Ажынмаа, М. Манмаа болгаш Б. Дагаа.

Фото В. Лутковтуу.

Барабанова болгаш ооң өмээржикчилери

Чоокта чаа национал театрының артистери Чаа-Хөл суурдуң культура бажыңынга оюн көргүзери-биле чедип келгеннер. Культура бажыңының директору эш Кызыл-оол артистерни өөрүшкү-биле уткуп алган, кабинединче әдерти берген. Ол арызында райкүүскомнуң культура киллизиниң бухгалтери эш Барабанова келген аалчыларның мендизинге-даа харыы бербейн:

— Бо чүү улустарыл?—деп эш Кызыл-оолдан әләән дөңгүн айтырган.

— Артистер-дир. Бөгүн шин болур—деп директор өөлдек харыылаан.

— Чок! Бөгүн шин көргүстүрер харыывыс чок. Кино көөр дээн кижи мен,—деп директорну Барабанова чаңчай аарак алгырган.

— Чаа-Хөл суурда чон хөй. Олар артистериниң шинизин, оюнарын сонуурган турар-дыр. Маналы чонну ам канчаар бис,—деп директор база катап тайылбырлаан.

— Сос билбес бистерни кайнаар барзын деп турарың ол... Чок, чок! Шин көргүстүрүп шылаваас бис,—деп, ол аразында кассир Арнатская база Барабанованы деткип, аажок шугулдап чугаалаан.

Шинни көөр-көрбес дугайында дискуссия әләән улуг чидигленишкинге четкен. Ол айтырыгны чүгле СЭКП райкомунуң киржилгези-биле үзе шиитпирлээн.

Бухгалтер Барабанова, кассир Арнатская болгаш культура бажыңының уран-чүүл удуртукчузу Анисимова олар районуң культура киллизиниң болгаш культура бажыңының административиг хөрээнге чүгле холгаарлап чаңчыкан эвес, харын ажылга харыысалга чок, улуургак болгаш ажыл шагында бажың ажылы кылыр азы картошка шөлү кезиир чорукка база чаңчыканнар. Уран-чүүл удуртукчузу Анисимова часкы тарылга үезинде колхозчу ховуларының ажыл-ишчилеринге чүгле чаңгыс катап концерт организастаан. Ол бодунуң дөңгүн болгаш улуургак чоруу-биле чүгле культура бажыңының директорунуң эвес, харын райкүүском даргазының айтыышкынын күүседиринден база ойталап турар болгаш оон бодун культура бажыңындан үнүп сывырыпдаа турган. Каржы болгаш ажылга харыысалга чок чоруунуң дугайында эш Анисимова сөолгү дөңгүдүлганы алган хирезинде, мынчага чедир эттинип албаан.

Районуң культура киллизиниң кол бухгалтери Барабанова 3 организацияның бухгалтер хүлээлгезин күүседип, ажыл шагы үзүп, администрацияның ажыл-хөрээн холгаарлап турары-биле чергелештир, культура бажыңының стол, сандайларын болгаш 1200 рубль өртектиг радиоприемникти кымнындаа чөпшээрели чокка бажыңынче дамыглай берген турган. Культура бажыңының чаа директору эш Кызыл-оол ол дугайын эскерип каан, негээргe, чүгле радиоприемникти экке бергеш, өскезин кынчага чедир бербейн турар.

Районуң культура киллизиниң болгаш культура бажыңының чаа ажылдакчылары эштер Сувак, Кызыл-оол олар Барабановага болгаш оон өмээржикчилери Анисимова, Арнатская оларга база-ла дыңнып шыдавайн турарлар. Бо чылдың июнь эгезинде Чаа-Хөл суурнуң чурттакчылары кино көрүп турда, залче хенертен эзирик кижи кирип келгеш, эжик чанында сандайга олурган 3 хөрээжен кижилерниң буттарын база-база, шала кырынче чүгүү бергеш, аңаа дыка үр тепкиленип чыза, удуй берген. Чурттакчы чонуңуд чугаалы-биле алырга, шак ындыг таварылга чаңгыс эвес болуп турар.

Ол бүгү четпестерни чайладыр дугайында Чаа-Хөл суурнуң чурттакчы чонунуд негелдези чөптүг.

С. ТЕЛГЕР-ООЛ.

Эскертинмээн чиижеңжилер

Кызыл хоорайның колхоз рынокунда «Дүрген идик септээр чер» деп каан чарладың чанында әләән каш кижилер хүннүң-не ажылдап өрар. Оларның ажылы, ылангыа улуг хүн хүннеринде кончуг хайнышкынныг болгулаар. Шоолуг эвес септелгени дүрген кылдырып алырынга кончуг таарымчалыг чер.

Ынчалза-даа кылдырган идиктерниң өртек хөлезини улуг, чүгле дээрге өөн кылган кижилер турааны-бале адап турарлар. Уругларының ботинкаларын (2 эш) дурлу берген ажжектерин кактырган 28 рубль төлөөн мен. Чоокта чаа болуунуң идиим сөөкү берген черин даараткан база-ла 20 ажыг рубль төлөөн мен.

Улуг, биче-даа септелге кылганда септекчилер 20-деп куду акша адаавайн турарлар. Хөлезини чүгле улуг чүвел деп улус айтыларга, материалдар өртээ улуг деп харыылаарлар. Ол шын эвес. Чоокта чаа аңаа база-ла хөлези дугайында чугаа үнген. Ынчан септекчилериниң бирээзи 1 кг идик кадааның өртээ 100 рубль болгай дээрге, Шагаан-Арыгның үлетпүр комбинадындан материалдар ап келген кижи сумказынга ап чораан ындыг калгаларын көргүүшүүлээн, оон өртээ 100 эвес, а 7 рубль 60 копеек дээрзин документ ёзугаар бадыткаан. Септекчилерде хоорайның сан-хөө киллизиниң өртек-үне айыткан тускай бижии чок.

Ю. ДОРЖУ.

индивидуалистиг билир байдалды болган чок көргүзүп турганнар. Бодунуң хевириниң болгаш аяның аргаларының талазы-биле ынды янзылыг чогаалдар өнедиин нарыыдаттынган, ёзулуг аялгалыг аяның чидирген турган. Аялганы—музыканың өзээн, оон-шулүглелдиг лылының үндезиниериниң үндезиниң—чамдык музыканчылар «эргижирээн билишкин» кылдыр көрүп, херекке албайн турганнар.

Чаартылганың саңдары композитор аныяктарның чамдык кезээниң чогаадылгазында илергейлеттиниң турар апарган. Уре-түүнел чок ёзу барымдаалаан шенелделерни мактаарын орадашкан болгаш ол чоруу-биле музыка уран-чүүлүнүң ажылдакчыларын реалистиг оруктан дайзы идип турган, музыка шүүмүүлекчилери тыптып келген.

Партияның айтыышкынызары кажан кезээде ышкаш, уран-чүүлде ёзу барымдаалаар угланыышкынарга үлүр, бистиң ниитилелизистиң моралына, бистиң культуравыстың демократтыг угаан-бодалынга канчап-даа таарышпас индивидуалистиг хагдынчак чорукка болгаш өске-даа болуушкуннарга удур угланып келгеи.

Литератураның болгаш уран-чүүлүн талазынга партияның айтыышкынарының шиниыын болгаш ой-шаанда болганын, оон программыг өөредиглериниң шулгарангай ужур-дузалын амыдырыл, уран-чечен чогаадылганың практиказы бүүредир бадыткаан. Принципиалдыг, идейлиг үндезинге совет музыканчыларының чогаадыкчы күштерин улам-на сырый каттыштырарынга партияның ленинчи негелделери дузалаан композиторларның 1948 чылда чыылган бирги Бүгү-эвилел съездизи партияның шиитпирин совет музыканың бүгү ажылдакчыларының дайынчы чогаадыкчы программазы кылдыр хүлээп алган.

Чогаадылга талазы-биле партияның айыткан программазын угаанбодалы-биле болгаш чүүл-биле хүлээп алган совет композиторларны сагыш сеткилин шылгарангай музыканчы ажылдакчы академик Б. Асафьев съездиге чугаалаан бодунуң сөстериниге эки илергейлээн. Оон онзалай демдеглээни болза, ТК-ның доклады «музыканың ужурдузазын бүгү улустуң хөрээ ыылдыр тода болгаш ханы бадыткап турар-дыр. Миллион-миллион чүүрктер ону чогум-на харын ынчалар билип алган... Совет уран-чүүлүн күжү улустуң сагыш-сеткили, оон төлептиг чоруу, оон үнү, оон кайгамчык чаагай чоруу ыныа илергейлеттинге болуп турар. Оны бистер эки билип болгаш угаалывысса чогуур! Совет музыка болгаш депшилгелиг бүгү кижи төрелгетениң мурнунга аныык-чалыы, омак-хөглүг, болуунуң дилеп тывыышкынарынга болгаш бадыткаларынга бүүрелдиг уран-чүүл кылдыр көстүп турар. Чаа делегейниң төрүттүүшкүнүнүн сагыш-сеткилинда чазын ышкаш кыңырап болгаш оон дайзыннарын көөр хөөн чок чорук чалбышталып турар... Бистиң чогаадылгавыс миллион-миллион дыңнакчыларга ёзулуг чедингир апарган турарынаң бүгү-ле таарымчалыг байдалдары бар!»

Партийжи улуг идеяларның чырык херели совет уран-чүүлүн хөгжүлдезиниң хөй-хөй чылдардағы оруктарын чырыдып берген.

«Улуг найырал» деп опера дугайында докладда музыка уран-чүүлүнүң хөгжүлдезиниң дугайында оон кол-кол байдалдарының улуг болгаш депшилгелиг ужур-дузалы-биле чергелештир, чамдык композиторларның чогаалдарын чиге эвес, алдаглалдыг кылдыр үнелеп көргеи чүүлдер база бар. Ол четпестер болгаш алдаглалдар әләән хөйүнде уран-чүүлүн чамдык чогаалларын И. В. Сталинның шын эвес, субъективиг үнелеп көөр чоруктары-биле болгуна берген турган. Литератураның болгаш уран-чүүлүн талазынга партияның шүүмүн ажылдап кылырынга болгаш херек кырында боттандырарынга маргыш чок ачыхавыылар И. В. Сталинга хамааржып турар. Ынчалзажок амыдыралчурталгазының сөолгү чылдарында оон үнелеп көрүүшкүннери чамдык таварылгаларда кончуг субъективиг болуп тургулаан, ол чорук чамдык чогаалдарны барымдаа чок чидиг шүүмүүлээринге болгаш чамдык чогаалдарны үндезин чокка аажок мактап шаннаарынга чедирип турганы ховар эвес. Ол айтыыглар талазы-биле Молотов, Маленков болгаш Берия кончуг таарымча чок саңдарын И. В. Сталинга база чедирип турганы билдингир болгай. ТК-ның 1948 чылдың февраль 10-дағы докладындан база илергейлеттинген субъективиг үнелеп көрүүшкүннер ол документиниң угаанбодалынга болгаш кол принциптерге удурланышкак болганы чугаажок.

«Улуг найырал» деп опера совет музыканың эң дээре чогаалдарынга шыкап-ла хамаарышпайн турар. Операның кончуг дүрүү хараан сөсдомаанга, музыканың чаңгыс аай хевирлиг аргаларынга боттуг болгаш барымдаалыг шүүмүүлел негеттинип турганы чигзиниг чок. Ынчалзажок ол операны музыкада ёзу барымдаалаар чоруктуң чижээ кылдыр саналарының барымдаалары чок турган. Аңаа эки талалар турганы база чигзиниг чок, ынчангаш оон музыказын «шуут-ла үннешпес үннерге», «үн таарыштырылгазының чидиг үннеринге» таарыштыр тургустунган деп тодаргайлааны шыныыг чорукка дүүшээн. Оон уламындан музыкага ёзу барымдаалаар чоруктарының ылаштыг демдектеринге хамаарыштыр музыкачы хөй-ниитиге чамдык чергелиг шын эвес билишкинни берген турган.

В. Мураделиниң операзы маңаа канцыг-даа чылдакты бербээн турбуже, Сонгу Кавказтың чамдык улустарын өскелеринге өнедиин удурланыштыр тургузар чорукту төөгүлүг фактыларга, ленинчи национал политиканың принциптеринге чөрүштүр болдурган турган чорук база алдаглал болуп турар.

Совет музыканың чедишкиннерин ниитизи-биле үнелеп көргени база дендин кадыг-дошкун болган. Ук докладаал чүгле ыры чогаалынын болгаш кино музыказының талазында чедишкиннерин демдеглээн. Шынын алырга, совет музыка уран-чүүлү симфония, оратория музыказының-даа, опера болгаш балет музыказының-даа талазынга улуг чедишкиннерлиг болган. 1948 чылга чедир бижиттинген, чижээ, И. Дзержинскийниң «Оҗум Дон» болгаш Т. Хренниковтуң «Шуурганче» деп опералары, Д. Шостаковичиниң Бешки болгаш Чедиги симфониялары, Ю. Шапорининиң болгаш М. Ковальдың ораториялары, С. Прокофьевтиң «Ромео биле Джульетта» деп баледи болгаш оон «Александр Невский» деп кантатазы, П. Мясковскийниң Он аллыгы болгаш Чаарбы бирги симфониялары, А. Штогаренконуң «Мээн Украинам» деп кантатазы, А. Хачатурянның Скрипка концерти болгаш «Гаянэ» деп баледи, Р. Глиэрниң, Л. Ревуцкийниң, У. Гаджибековтуң, Д. Кабалевскийниң, Э. Каппаның болгаш хөй национал дыг совет уран-чүүлдүң өске-даа хөй-хөй төлөөлекчилериниң эң дээре чогаалдары бистиң культуравыстың маргыш чок чедишкиннеринге дүрүм ёзугаар хамааржып турар.

Чамдык кескү совет композиторларның чогаадылгазын тодаргайлап көөрүүнүң үезинде 1948 чылда болдунган алдаглалды СЭКП ТК-ның бөгүн парлаан докладында эдип турар. Боттарының чогаадылгазының талазы-биле мырыңай ангы-ангы ол композиторларны улуска үлүр, ёзу барымдаалаар угланыышкынның төлөөлекчилери кылдыр барымдаа чок тодаргайланы үндезилел чок болгаш чөптүг эвес болган.

«Улуг найырал» деп операның дугайында СЭКП ТК-ның докладында адаттынган композиторларның чамдык чогаалдарынга шынгыы болгаш принципиалдыг шүүмүүлээр ужурлуг шын эвес угланыышкынар шынап-ла илергейлеттинин турган. Ынчалза-даа оларның музыкаында дээре үүлдер музыка классиказының депшилгелиг чаңчылдарының хөгжүлдезиниң угланыышкынына турганы чугаажок.

Уран-чечен чогаадылганың мастерлерин сагыш човангыр болгаш кичээнгейлиг көөрүнге В. И. Ленин өөреткен. Д. Бедныйның чаңгыс талалыг шүүмүүлеп-биле холбаштыр «Правданың» редакциязынга чагаазынга оон кайгамчыктыг сөстерин сагыыдырарга-ла четчир: «Демьян Бедныйны дээш үргүлчүлевишаан мен. Кижиниң кошкак чоруктарынга эзин эртир сиинкпеер, өөнүктер! Талант—ховар болур. Ону үргүлчү болгаш овларымчалыг деткиир херек. Бир эвес талантылыг ажылдакчыны көдүрбес, аңаа дузалаваас болзунаа... бачыт, улуг бачыт силериниң сагыш-сеткилиңерге артып калыр».

Чогаалчыны, оон чогаадылгазын ёзулуг партийжи, принципиалдыг көөрүүнүң сеткил өөрүнчүг үлегерчижээ болза, А. М. Горькийни В. И. Ленинниң канчаар көрүп чораны болур. Чогаалчының идея талазы-биле чайгылымышкынарын болгаш алдаглалдарын чайгылыш чок шүүмүүлевишаан, оон-биле кады бодунуң будулуушкунуң ажыл эртер талазы-биле чогаалчыга дузаны ой-шаанда болгаш эш-хуузунуң хевиринге көргүзерин орадашпышаан, Ленин ону кайгамчык чаагай сагыш салышкын-биле болгаш ынакшыл-биле көрүп чораан.

«Богдан Хмельницкий» болгаш «Чүректиң ханызындан» деп опералар дугайында «Правданың» редакция үүлдериниңе ол чогаалдар талазы-биле шын эвес, чаңгыс талалыг үнелеп көрүүшкүн бердинген.

К. Данькевичиниң операзынга, ылаңгыа Г. Жуковскийниң операзынга шыңгыы болгаш тодаргай анализтезе чогуур боттуг четпестер турган.

«Богдан Хмельницкий» деп улусчу улуг темага тураскаатканы операның маргыш чок хөй-хөй төлептиг үүлдери турзажок, аңаа кошкак талалар база турган: кол маадырын даштындан эвин эртир коя киргени, кол болуушкуннуң киржикчилерин тодаргай улурланыштыр көргүскен чоруктуг чогу, шин аргаларының чамдык чаңгыс талалыг хевир-шинчизи. Ынчангаш композитор сөолүнде барын бодунуң чогаалын әде ажылдап болгаш дыка экижиткеш, шын кылган. Ынчаарга ол чогаалдың четпестериниң дугайында «Правданың» үүлүнге бердинген шүүмүүлелди сагындырыглар шуут-ла буруу шавышкынының шынар-бүүштүг болган. «Богдан Хмельницкий» деп операның сөс-домааның авторлары сураглыг чогаалчылар В. Васильевскаяга болгаш А. Корнейчукка «идея талалы-биле улуг четпестерни» четчир барымдаалар чокка шамнап, а композиторну принципиалдыг чок деп-шын эвес буруудадып, оон чогаалының барык-ла бүгү кол маадырларының хевир-дүрүүзүн бүзүренчиг эвес деп чарлаан турган. Ол чөптүг эвес буруудадышкынарны әләән хөй үүлдерге болгаш чугааларга дапкырдаа, а адаттынган чогаалды «идеологтуг хажыдыышкынарының» чижээ кылдыр энциклопедия номнарының үүлдериниңе болгаш оон турчук чамдык өөредилге черлериниң программаларынга каш-даа удаа киирип турган.

Г. Жуковскийниң «Чүректиң ханызындан» деп колхозчу тараачынарның амыдыралынга тураскаткан операзы база бодунуң төлептиг үүлдерлиг турган. Ынчалзажок, ол операның чамдык эпизодтарынга бистиң совет шыныг чоруувусту кыры-биле кончуг эрентей көргүскен турган, сос-домааның текстизи болгаш чамдык музыка характеристикалары хожудангай чоруу-биле каражаан турган. Ынчаарга «Правданың» редакция үүлүнүнге операны эвин эртир чилиг үнелеп көрген чорук илергей-ле хөөреникей болгаш чаңгыс талалыг болган. Ындыг үнелеп көрүүшкүн амгы үениң совет темазынга опера тургузарының улуг болгаш нарын ажылынче композиторларны сорук киирип канчап-даа шыдаваны билдингир.

Уран-чечен интеллигенцияны кижизидериниң хөрээнге партияның кол аргазы коммунистиг тургузуушкунуң эң чугула сорулгаларын бүүредириниң, тайылбырларының аргазы болуп келген болгаш болуп артар. Партия болза уран-чечен чогаадылганың чоруулгазынче ханы сиинигип, бүгү-ле мурнакчы, депшилгелиг үүлүг деткип, уран-чүүл ажылдакчыларының чогаадыкчы инициативазын болгаш идепкейин хөгжүдүп турар. Уран-чечен интеллигенцияны кижизидериниңе чогаадылга организациялары хөй үүлдерни кылып болур, олар болза эш Н. С. Хрущевтуң «Улустуң амыдыралы-биле литератураның болгаш уран-чүүлүн сырый харылзаазы дээш» деп чугаалында демдеглээни ышкаш, «ындыг-даа эки чогаалды, чогаадылга амыдыңга ажыктыг инициативаның илерозшинин ой-шаанда детиир» болгаш оон-биле кады «чамдык чогаадыкчы ажылдаачыларының четпестерин болгаш алдаглалдарын ой-шаанда эскерип көөр, принципиалдыг туруштардан оларның чайгылып хажыырының аргазын болдурбас, дуза хереглээн кижилерге дузаны болгаш деткимчени көргүзер» хүлээлгелиг.

(Улаанчылыг).

Франциянын Коммунистиг партиязынын ТК-зынын пленумунун резолюциязы

ПАРИЖ (СЭТА). Франциянын Коммунистиг партиязынын Төп Комитединин Францияда байдалды болгаш партиянын сорулгаларын чугаалажып көрген пленумунун резолюциязын июнь 11-де парлап чарлаан. Резолюцияда чугаалап турары болза: «Эрге-чагыргага де Голльду сүлчээ чедире берген. Де Голль ол сүлчээнин төвүнге турган, бодунун хоойлуларын үндүрер болгаш конституцияны өскертир, министрлерни томуйлаар болгаш солуур, армиянын болгаш дерзинлээшкиннин күжүн ажыглаар аргаларын аңаа ол сүлчээ берген. Парламентини ол тарадыпкан, социал эргелерни магадылаарындан ол ойталаан. Плебисцитти ол белеткээн. Чазакты аңаа-ла өскерткениниң дугайында эвес, харын республиканчы тургузугну узуткаарынче угланган хемчегленнинг дугайында чугаа чоруп турар, ол хемчеглер болза, улустун демократтыг контролюндан хосталган хуунун кара-туразында эрге-чагыргазын тургузарынга шагда-ла чедирип келген. Де Голльдун эрге-чагыргазынын артында фашизминиң кыжаныышкыны көстүп турар...

Алжирге болгаш Аяччога болган өргилделер-биле, үймээнчи генералдарнын чепсектиг холгаарлаашкынынын кыжаныышкыны-биле болгаш хамааты дайын деп коргудуушкуну-биле ол диктаторжу чазакты Францияга дөгээн. Күрүне эргилдезиниң ёзулуг шынар-бүдүжүн хоойлу деп чылдак кактынып алгаш чажырып болбас, ынчангаш ол боойталаашкынга чөпшээрешкен депутаттар оларга чоннуң берген мандалынга өскерилгеннер, ынчангаш республикадан ойталаанар».

«Де Голльдуң чазааның баштайгы шиитпири болза, Алжирни Францияга катыштырарынга хамаарыштыр кедергей колониалистерниң туруш бодалы-биле чөпшээрешкени болган деп резолюцияда чугаалап турар. Мынчангаш ол болза төөгүлүг кол фактыларга—алжир улустун национал күзел-чүткүлдерингe чөрүштүр чоруп турар. Француз экономикага болгаш ажылчы чоннарның амыдыралчы байдалынга дайынның өлүмүг үрүжүктарын ол мырыңай барымдаалап көрбейн турар». Де Голльдун Алжирге сонгулдалар чорудар дээр бодалынга хамаарыштар пленумнуң онзалап демдеглээни болза, «дайын-биле хаара туттурган бүүр 500 мун кижи чедир санныг армия болдунуң эргезинде турар үймээнчи удуртукчуларның контролюнун болгаш албадалының адаанда турар чуртка сонгулдалар чүгле хажыдыышкынныг» чүве болур аргалыг.

Алжир айтырыгны чугаалажыышкыннарның аргазы-биле тайбын шиитпирлээрин күзеп турар француздарның саны өзүп турар болгаш «хамаарышпас чорукка Алжирниң эргезин чүгле хүлээп көөрү ол чугаалажыышкыннарны эгелээр болгаш Франциянын база Алжирниң аразынга хостуг чөпшээрежилгеге, кайы-кайызының эргежажыктарын хүндүлээринге болгаш ийи улустарның аразында найыралга үндезилеттинген чаа харылзаларны тургузар арганы бээр» деп пленум айыткан.

«Алжирге тайбын дээш бүгү-ле харылсалгалыы-биле демисежири кажангызындан-даа артык эргежок чугула, чүге дээрге, диктатураже аппар чыдар дайын болза, фашизминиң кыжаныышкынын тургузуп болгаш дүрегделди төрүттүндүрүп турар» деп резолюцияда чугаалаан.

«Сонгукчуларның контролюндан хостуг «күштүг чазакты», албадаашкынның болгаш калчаарадыы аргазы-биле бодунун политиказын улус массаларга дөгээр аргалыг диктаторжу ёзу-чүрүмнү» негеп турар реакцияның планнарын пленум сойгалап илереткен.

«Конституция талазы-биле де Голльдуң саналдан турар реформазы чогум-на харын ол сорулганы салып турар деп резолюцияда айыткан. Октябрь 5-тиң референдуму—хуунун кара-туразында плебисциди олдур. Оларның кайызынын-даа сорулгазы 11 чылдарның дургузунда бот-боттарын солчуп келген бүгү-ле чазактарның чорудуп келгени дайынның болгаш түрегделдиң политиказын күштелдирер арганы бээри болур».

Антикоммунизм-биле тодаргайлаттынып турар политиканы пленум буруу шапкан, ол политика болза, «6 миллион эр, хөрөөжен француздарның үнүн кичээнгейге алырындан ойталаарынга болгаш күрүне эрге-чагыргаларының ажылынга киржилгеден оларның төлөөлекчилерин чайладырынга» чедирип турар. Сонгукчуларның тура-соруктарын болгаш парламент тургузуунун принциптерин үргүлчү үреп турары дээш, ажылчын аңгыга даянырындан база Коммунистиг партиябиле эвилел тургузарындан ойталааны дээш барын үзелдиг социалистерниң, ылангыя ги Молленің харысалгалыг болурун пленум онзалап демдеглээн.

«Корум-чурум чок чорукту болгаш чазактың арга-шинек чок чоруун ажып эртериниң чепсээ болза, демократияны херим ажылдыр эктаарынла эвес, харын оон тавында ажылдаарын хандырарында база парламентиде болгаш чазакта ажылчын аңгыга болгаш оон партиязынга хамаарышкан өске-даа күүлдерби-биле чергелештир оларның алза чогуур олуттарын оларга бергеш, чуртуң хамаарышпас чоруун катап тургузарында болур...» деп резолюцияда чугаалаан.

Демократияны камгалаар дээш күчүлүг чыскаалже чүс-чүс мун эр, хөрөөжен кижилер көдүрүп үнгеп. Ол шимчээшкин үргүлчүлеп турар болгаш өзүп үргүлчүлээр.

Ол шимчээшкин кайгамчык улуг сорулгаларны салып турар: республиканы камгалаарының демократыг арга-биле сонгуттурган он-он мун комитеттерни тургузар, ол комитеттер болза, фашистерниң талазындан коргудуушкуннуң азы күчүлээшкиннинг кандыг-даа орелдажыышкынларынга саат чок ойтур шавыышкынны организастаар аргалыг болур; ол комитеттерниң ачызында миллион-миллион француздар октябрь 5-те мынча деп чугаалап болурлар: диктатурага болгаш фашизмге эртер орук—«чок», дайынны болгаш түрегделди «болдурбас!»

Ол демиселге тиилелгенин үнезини болза, коммунистерниң, социалистерниң чаңгыс эвинге, ажылчын аңгыны, бүгү демократтыг болгаш национал күштерни долгандыр каттыжарынга үндезилеттинген, ажылчын аңгының чаңгыс эви болуп турар.

Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму

ПРАГА. (СЭТА). Чехословак телеграф агентилелиниң дамчытканын ёзугаар алырга, Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң пленуму июнь 10-да Прага Кремилинге болуп, дараазындагы хүн айтырыгларын чугаалашкан:

1. ЧКП Төп Комитединиң ажылчорудулгазының дугайында партиянын XI съездизинге отчет илеткелдиң төлевилелин чугаалажыры (илеткелчи—эш А. Новотный).

2. Национал комитеттерниң удуртуп турары улус ажыл-агыйынын экономика талазы-биле ажыктыг чоруун бедидериниң принциптерин чүүлдүгзүнүп көөрү (илеткелчи — эш В. Широкий).

3. Кайы-кайызынга экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң киржикчилери күрүнелерниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң чөвүлел хуралының түннелериниң дугайында илеткел (илеткелчи—эш О. Шимунек).

Хүн чурумунуң бирги айтырынын талазы-биле санал берилгинериниң соонда ЧКП Төп Комитеди ЧКП-ниң XI съездизинге отчет илеткелдиң төлевилелин бир үн-биле чүүлдүгзүнүп көрген. Чехословакияга социализм тургузуушкунун доозарынын үезинде партиянын чингине шугумун ында айыткан.

Улус ажыл-агыйынын экономика талазы-биле ажыктыг чоруун бедидериниң принциптерин ЧКП ТК база чүүлдүгзүнүп көрген; национал комитеттерниң удуртуп турары улус ажыл-агыйынын адырларын улуттур чорукка чаартылганы болгаш өскерилдени 1958 чылдың июль 1-ден эгелээш боттандырар.

Үшкү чүүлүн талазы-биле дараазындагы шиитпирни бир эпсеткилдиг хүлээп алган: «Кайы-кайызынга экономиктиг дузалажылга Чөвүлелиниң киржикчилери күрүнелерниң коммунистиг болгаш ажылчын партияларының төлөөлекчилериниң чөвүлел хуралының түннелеринде Чехословакияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди байыр чедирип тур.

Атомнуг чепсек-биле Барыын Германияны чепсеглээринге англичаннар удур

ЛОНДОН. (СЭТА). Хөй-ниитиниң санал-оналын бодунун айтырганының түннелериниң дугайын дыңнатпышаан, «Дейли экспресс» солун «Англияның кижилериниң хөй нуруузу Барыын Германия водородтуг бомбаларлыг турарынга удурланып турар» дээрзин онзалап демдеглээн.

Саналын алган бүгү кижилериниң 54 хуузу Барыын Германияны атомнуг чепсек-биле чепсеглээн турарынга удурланып чугаалаан деп ол солун бижээн. Оларның 29 хуузу чепсеглээрин деткээн, 17 хуузу боттарының тодаргай саналын бербээн.

ГЕРМАНИЯНЫҢ ФЕДЕРАТИВТИГ РЕСПУБЛИКАЗЫ. Атомнуг чепсеглениишкинге удурланыышкынның чыскаалы болгаш митингизи Гамбургка болган. Фашизминиң холундан өлген кижилериниң турасказалының базарында хөөрге болган митингиге муңмун кижилер киришкен.

Чурукта: чыскаалдың киржикчилери; «Кандыг-даа атомнуг чепсек турбас. Дайын—өлүртүнүүшкүн-дүр!», «Атомнуг чепсеглениишкинге удур бис!» деп лозунгуларны тудуп алган чоруп турлар.

Фото Центральбильдин.

Франциянын республика Чөвүлелинге сонгулдаларның түннелдери

ПАРИЖ. (СЭТА). Республиканың Чөвүлелинге июнь 8-те болган сонгулдаларның түннелериниң дугайында сан медээлерни иштики херектер министерствозу чарлаан. Ол сан медээлер болза парламентиниң ийги палатазынга чөөн үзелдиг партиялар, ылангыя коммунистер, социалистер боттарының төлөөлелгезин алаан көвүдеткениниң дугайын херечилеп турар. Франциянын Коммунистиг партиязы болгаш социалистиг партия немей ийи-ийи олуттарны алган.

Метрополияның 36 департаментилеринге Республиканың Чөвүлелиниң 123 кежигүннерин сонгаан. Ол олуттар мынчаар хуваатынган: Коммунистиг партия — 15, социалистиг партия—19, чөөн үзелдиг янзы-бүрү болүтлежиишкиннер—1, радикалдар—18, католиктиг партия МРП—13, «өй-тавында» кылдыр алаттынып турар барын үзелдиг болүтлежиишкиннер—37, «социал республиканчылар»—20.

Республиканың Чөвүлелинге сонгулдаларның түннелдерин тайылбырлавышаан, Париж солуннарының хайгааракчылары Чөвүлелдиң составы боттуг өскерлиишкиннерге таварышпаан деп айтып турар. Бо сонгулдалар болза демократтыг күштер боттарының туруштарын хевээр артырып камгалап алганының дугайын херечилеп турар деп «Юманите» солун демдеглээн. «Республиканчы күштер туруп турар, олар каттыжып болгаш олар тиилеп турзун!» деп ол солун бижээн.

Допчу медээлер

• • •

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). 1958 чылдың июль 1-де эгелээр дараазындагы сан-хөө чылынга шериг дөзевилелдериниң дугайында хоойлу төлевилелин төлөөлекчилер палатазы чүүлдүгзүнүп көрген. Хоойлу төлевилелин ёзугаар АКШ-ка шериг чарыгдаллары эрткен сан-хөө чылындан-даа бедик болгаш кандыг-бир шагдагы тайбың үениинден-даа бедик болур. Ол чарыгдалларны мынчаар хуваап турар: эрткен сан-хөө чылында 7 мун 264,6 миллион долларларга турганынга бодаарга армияга 8 мун 706,6 миллион долларны, эрткен сан-хөө чылында 10 мун 206,3 миллион турганынга бодаарга шериг-далай флодунга, 11 мун 42,2 миллион долларны берип, шериг-агаар күштеринге бо чылын 16 мун 320,2 миллион долларны берип турганынга дециэрге 17 мун 307,7 миллион долларны дөзевилелдеп турар.

Дем каттыштырган шериг операциялары дижир чүвеге 796 миллион долларны болгаш камгалал министерствозунга 536 миллион долларны дөзевилелдээрин база хоойлу төлевилели көрүп турар.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Юнайтед Пресс Интернейшнл агентилелиниң корреспондентизиниң Дейтройттан дамчытканын ёзугаар алырга, АКШ амгы үеде дайын белеткелдерингe хүнде 72 миллион долларны, азы минутада 50 мун долларны чарыгдап турар деп камгалал министриниң дузалакчызының орадакчызы Перкинс Макгайр дыңнаткан.

Бир дөмей денизилиг бир ракеталыг снаряд оон-биле дөмей денизилиг платинадан аар өртектиг, а «В-52» деп бомбардировщик 8 миллион долларны өртектиг, тодаргайлаарга оон-биле бир дөмей денизилиг мөнгүнден ол аар өртектиг болуп турар деп Макгайр медеглээн.

БЕЙРУТ. (СЭТА). Түс чернин парлалгазының дыңнатканын ёзугаар алырга, 18 корабльдер-биле немей күш кирген 6-гы америк шериг флоду «шериг өөредилгези» чорудар деп чылдак-биле Чөр ортулалайның чөөн талакы кезээнче Эгей далайдан чорупкан.

Даштыкы дыңнадыгларны барымдаалаан, парлалганың демдеглеп турары болза, вице-адмирал Браун командылаан 6-гы флот 68 корабльдерден тургустунган, оларның аразында үш авианосецтер бар болгаш бодунун составында 35 мун далайжылардыг.

6-гы флотта кирип турар «Де-Мойн» крейсерден Ассошиэйтед Преттиң корреспондентизиниң дыңнатканы болза, вице-адмирал Браун болгаш оон штабы Чоокку Чөөн чүкте болуушкуннарга киржиринге белен чоруун ийи удаа көргүскен 6-гы флот ол чорукка ам база белен. Бир эвес негеттинге бээр чүве болза, Эйзенхауэрниң доктриназын күүседип чорударының эң-не таарымчалыг чепсээ ол болуп турар.

• • •

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң дыңнатканын ёзугаар алырга, «АКШ-тың бүгү 6-гы флоду киришкен турар кылдыр дужаган туруп чадавас шеригнин дайынчы өөредилгезин» чорударының программазы-биле дүштүр америк далай чадат шериниң батальону Дикили хоорайның чанында Турцияның эриинде дужуртунун алган.

Редактор К. С. ШОЙГУ.

„Оожум океан ортулуктарының болгаш Азия чурттарының улустарының айыыл чок чоруу дээш ханы дүвүрээзин“

КНО-нуң хайгаарал-дежээл талазы-биле Чөвүлелинде

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң хайгаарал-дежээл талазы-биле Чөвүлелиниң чээрби ийиги сессиязы июнь 10-да ажыттынган. Хайгаарал-дежээл адаанда девискээрлерде — Чаа Гвинеяда, Оожум океан ортулуктарында, Француз Тогодо, Италия Сомализинде, Науру ортулукта, Барыын Сомалиде байдалды болгаш өске-даа айтырыгларны сессияның хуралынга көөр.

АКШ-тың хайгаарал-дежээлиниң адаанда Оожум океан ортулуктарының девискээринде байдалды Чөвүлел бирги эвлечгеге көөрүн хүн айтырыын бадылап турда ССРЭ-ниң төлөөлекчизи И. И. Лобанов саналдаан. Каттышкан Штаттарның ында чорудуп турар ядролуг чепсээнин шенелделери-биле холбаштыр ол ортулуктарның чону база дагыы өлүмнүг айыылда таваржып турар деп совет төлөөлекчи медеглээн.

Чагырыкчы эрге-чагырга—АКШ—ол районда бүдүн чартык миллион дөрбелчин метр черни «айыылдыг зонаны» кылдыр чарлаан деп совет төлөөлекчи чугаалаан. Ынчаарга айыыл болза ол зонадан ырак черлерже нептереп турар.

Делегейниң геофизика чылынын программазын ёзугаар Оожум океанда «Витязь» деп суднодо шинчилеп чорудуп турар совет эртем экспедициязы ядролуг чепсектиң шенелделеринден барын талазы үш мун ажыг километр черде турар районда чаъс суунун радиоактивтиг чоруунун онза бедик болуп турарын илереткен. Совет экспедициянын киржикчилериниң кадынга кыжанып келген айыыл-биле холбаштыр, ол болза халдавырлаттынган районну катташ чоруур ужурга таварышкан деп И. И. Лобанов медеглээн.

44 чурттардан 9 мун эртемденнер бо чылдың январьда КНО-нуң чиңгине секретарынга дамчыдып берген угаадылга бижиинге ядролуг чепсектиң шенелделериниң улуг айыылдыынын дугайын бүгү-ле харысалгалыы-биле сагындырганнар деп ССРЭ-ниң төлөөлекчизи чугаалаан. Ынчалза-даа чагырыкчы эрге-чагырга—АКШ—делегей эртеминиң шылгарангай төлөөлекчилериниң үнүн дыңнаваан болгаш ядролуг бомбаларның өлүмнүг чазылдырыгларын хайгаарал-дежээл районнарында чорудуп турар.

Оожум океанда АКШ-тың хайгаарал-дежээлиниң адаанда турар девискээрнин үндезин чонунга моон уламындан таваржып турар ең улуг айыылды демдеглээш, ССРЭ-ниң төлөөлекчизиниң чугаалааны болза: «Оожум океан ортулуктарының болгаш Азия чурттарының улустарының чонунун айыыл чок чоруу дээш ханы дүвүрээзинин илергейлеп турар бүгү делегейнин улустарының караанын шин амгы үеде ол девискээрже угланган».

Каттышкан Штаттарның төлөөлекчизи Оожум океан ортулуктарында байдал дугайында айтырыгны чугаалажырының чурумунун дугайында совет төлөөлерниң саналдаан чүүлүнге ол девискээрде байдал дугайында илеткел кылыы-биле болгаш Чөвүлелдиң кежигүннериниң айтырыгларынга харылар бээри-биле АКШ-тың чагырыкчы эрге-чагыргазы болдунун тускай төлөөлекчизин Нью-Йоркче дүрген чедирип кээп шыдавас деп чылдак-биле удурланган.

Каттышкан Штаттарның төлөөзиниң тайылбырын ССРЭ-ниң төлөөлекчизи четпес кылдыр үнелеп көргеш, хайгаарал-дежээл адаанда девискээрниң чону айыылдыг чорукта таваржып турар байдалдарга саат чок хемчеглер алырынче Чөвүлелди кыйгырган.

Оожум океан ортулуктарында хайгаарал-дежээл адаанда девискээрниң байдалынын дугайында айтырыгны Чөвүлел болдунун хүн чурумунун ийиги чүүлү кылдыр чугаалажырын шиитпирлээн.

КЫДАТ УЛУС РЕСПУБЛИКА. Шэньяннын көдээ ажыл-агый машина тудуунун заводунун коллективи көдээ ажыл-агыйының дериглерин болгаш машиналарын септээри-биле септекчилер бригадазын көдээже чоруткан.

Чурукта: Шэньян заводунун септекчилери Шэньян хоорайның чанында «Дунфанхун» дээр көдээ ажыл-агыйның бүдүрүлге кооперативинде ийи бистиг андазынны хынап турары.

Фото Гао Го-чуаньныы. Синьхуа агентилели.

1958 — 1959 ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЫЛЫНДА

Садыгнын, поварлар белеткээриниң болгаш магазиннер эргелекчилериниң салбырларынга

сургуулдар хүлээп алырын садыг-кооператив школазы чарлап тур

Өөредилгенин хуусаазы 1 чыл.

Тыва автономнуг областың хереглел кооперациязының шугумунга ажылдаар садыгжыларны, поварларны, магазиннер эргелекчилерин садыг-кооператив школазы белеткеп турар.

Школага 18-тен 40 хар чедир назылыг, 7 класстан куду эвес эртемниг, кооператив организацияларынга 6 айдан эвээш эвес үеде ажылдаан кижилерни хүлээп алыр. Өөренирин күзээннерил садыг-кооператив школазының дирекция чери хүлээп алыр. Школага кирерлер хамаарышкан документилерин кылгаш, райполар, горпо, сельполар болгаш рабкооптар дамчыштыр чорудуп болур.

Садыг-кооператив школазынга кирерлер дараазында документилерни дирекция черинче чорудар: хүлээп алыр дугайында билдириишкин, шилип алган түскай эртемин аңаа айтыр; эртеминиң дугайында херечилел азы аттестат (ук документиниң болуп); автобиография: кылып турар ажылының дугайында ажылдап турар черинден шынзылга; үш фоточуруктар (бөрт чокка дыртырган 6х9 хемчээлдиг чуруктар); кадыының дугайында эмчи шынзылгазы; райпонун, горпонун, сельпонун, рабкооптун өөренир кылдыр тывыскан бижии азы ВЛКСМ райкомунуң путевказы, сөөлгү ажылдап турар черинден характеристика; паспорт (паспортту кажан өөренип келирде болу эккеп көргүзер). Школага өөренип кирерлер дараазында эртемнерге кирериниң шылгалдаларын дужаар:

орус дылга (аас-биле болгаш бижимел-биле);
арифметикага (аас-биле болгаш бижимел-биле).

Онгу класс дооскан эртемниг кижилерни кирериниң шылгалдалары чокка хүлээп алыр. Школага хүлээп алганнарны ай бүрүзүнде 250 рубль хемчээлдиг стипендия-биле хандырар. Кончуг эки демдектиг өөреникчилерге, оларның стипендиязынга хамаарыштыр 25 хуунуу немеп төлээр. Чурттаар чери шуут чок кижилерни ниити чуртталга чери-биле хандырар. Тыва сургуулдарны күрүнеиң бүрүн хандырылгазынга хүлээп алыр.

Билдириишкиннерни бо чылдың август 1-ге чедир киирер. Кириниң шылгалдалары август 1-ден 20-ге чедир болур. 1958 чылдың сентябрь 1-де өөредилге эгелээр.

Школаның адреси: Кызыл хоорай, Щетинкин кудумчузу, бажың 26, садыг-кооператив школазы, телефоннары 3-35, 0-91.

ДИРЕКЦИЯ.

Карак дискээ чүүден тыптырыл

Карак дискээ—карак хавыктарының кежин кызыктырар болгаш оларга ириниг шивишкилерни өскүдер дыка нептереп аарыг болур.

Хавыктарның ханызында 60 хире чаг бестери бар. Ол бестерниң адырларындан ылгалып үнүп турар чаг үзүг хавыктарның кыдыгларынга чыпшынгаш, карак чажыдан хуулбас кылдыр кешти камгалап чоруур. Кажан кижи карактарын холу-биле өгээрге холдуп кежинге азы арынга чораан микробтар чаг бестерининг үс үндүрер адырларының үштарынга чыпшынып болур. Ол бестерниң ириңнелир чидиг хуулуушкуну ынчаар өөскүүр. Ону карак дискээ дээр. Чамдыкта чаңгыс хавыкка элээн хөй дискектер үнер. Организм дендии донганда азы кандыг-бир байдалбиле аарааш кошкай бертенде карак дискектери нептереп болур.

Карак дискектери дораан-на эгелевес. Баштай хавыктың кыдынга азы ханызынга зарышкылыг чер тыптыр, а оон соонда ол черлер ыжар болгаш 3—4 хүннеринг дургузунда дискектер үнүп келир. Бир эвес дискектер дутчуп, холужа бээр болза олардан аараан кижиниң шаг-дөнгели үстүп, бажы аарып, кулактарының чоок кавызының болгаш мойнунуң лимфатиктиг бестери ыжып, эльди изий бээр.

Ол аарыгның баштайгы иле демдектери билдингенде кешти спирт азы одеколон-биле элээн хөй катап чаап болур. Арыг хөвениң чуга кадын серенги ыяжының ужунга дыңнады ораагаш, спиртти азы одеколонну оон дузазы-биле кижи боду чаап ап болур. Оон ангыда эмчиниң айытканы ёзугаар альбицидтиг азы пенициллиниг суук эмни каракче дамдыладыр.

Арыг аржыл-биле ораап каан грелканы хүнде 2—3 катап, түс бүрүзүнде-ле чартык шак хире үе дургузунда салырга аарыг каракка ол база дузалыг болур. Физиотерапевтиг арга-биле эмнеп—УВЧ деп дүргек дээр күштүг ток-биле шондурарга аарыг удатпайн экирир. Бир эвес аарыг кижиниң эьди изип турар болгаш лимфатиктиг бестери ыжа бергилээн болза стрептоцид, норсульфазол, пенициллин деп эмнерни эмчиниң айтыышкыныбиле ижип эмненир. Дискектер илереп үнген соонда хавыктар кештерин спирт азы одеколон-биле чодуп каапкаш, оларның кырынга альбуцидтиг чаашкынны салырын сүмелеп турар.

Өл, изидип каан компресстерни хереглээрин азы ириниг шивишкини сы тударын сүмелевес, чүге дизе ол чорук шыдгыы хуулуушкунну өөскүдүп болур.

Дискек катап үнүп, каданнаар болза организмнин удурланыышкынын күштелдирери чугула. Ындыг таварылгаларда ханны солуштур кударга (аутогемотерапия) эки дузалап турар.

Дискекти болдурбазының дээре-ле хемчеглери болза организмни далыктырары, хуу гигиеназының чурумнарын сагыры — холдарны болгаш арынны арыг ап чорууру болур.

Тыва областың Санитар-чыдыышкын бажыңы.

ГЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл, Щетинкин кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ; редакторнуң 3—62, редакторнуң орадакчызының, иштики информация киллизиниң 3—88, харысалгалыг секретарының, культура болгаш амыдырал киллизиниң 4—98, партийжи амыдырал, пропаганда, үлетпүр болгаш транспорт, көдээ ажыл-агый киллистериниң 3—68, чаъаа киллизиниң база бухгалтериянын 3—65.

ТС—00741. Культура эргелелиниң типографиязы.